

MISIUNEA DE OBSERVARE

ALEGERI LOCALE GENERALE
5 NOIEMBRIE 2023

Raport nr. 4

**Perioada de observare:
19 octombrie - 2 noiembrie 2023**

Promo-LEX

Promovarea democrației și a drepturilor omului

coaliția civică pentru alegeri libere și corecte

MISIUNEA DE OBSERVARE

ALEGERI LOCALE GENERALE
5 NOIEMBRIE 2023

Chișinău, 2023

Asociația Promo-LEX

str. Mitropolit Petru Movilă 23/13,

Chișinău, Moldova

tel./fax: (+373 22) 45 00 24, 44 96 26

info@promolex.md

www.promolex.md

SE DISTRIBUIE GRATUIT

Toate drepturile sunt protejate. Conținutul raportului poate fi utilizat și reprodus în scopuri nonprofit și fără acordul prealabil al Asociației Promo-LEX cu condiția indicării sursei de informație.

**Finanțat de
Uniunea Europeană**

Raportul este elaborat în cadrul Misiunii de observare a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, desfășurată de Asociația Promo-LEX cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) prin Programul „Democrație, Transparență și Responsabilitate” și a Uniunii Europene prin Proiectul „Consolidarea cadrului legislativ electoral și evaluarea implementării acestuia în timpul alegerilor locale generale din 2023”.

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în cadrul acestui raport aparține Asociației Promo-LEX și nu reflectă neapărat poziția donatorilor. Conținutul raportului poate fi supus revizuirilor redacționale. În cazul în care apar discrepanțe între textul în limba română și traducerea acestuia în altă limbă, va prevala varianta în limba română a raportului.

CUPRINS

INTRODUCERE	2
SUMAR EXECUTIV.....	2
I. CADRUL LEGAL	5
II. ORGANELE ELECTORALE	10
III. CONTESTAȚIILE ELECTORALE	14
IV. LISTELE ELECTORALE	18
V. PRESTAȚIA CONCURENȚILOR ELECTORALI	19
VI. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE.....	26
VII. DISCURSUL DE URĂ ȘI INSTIGARE LA DISCRIMINARE	39
RECOMANDĂRI	40
ABREVIERI	41
ANEXE	43

INTRODUCERE

Raportul nr. 4 este elaborat în cadrul Misiunii Promo-LEX de observare (MO) a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023. Perioada de observare a evenimentelor incluse în raport este, în general, 19 octombrie – 2 noiembrie 2023. Observarea finanțării campaniei electorale s-a realizat până la 27 octombrie. Rezultatele monitorizării discursului de ură și instigare la discriminare sunt prezentate pentru perioada 13 – 29 octombrie 2023.

Constatările și tendințele principale din actualul raport se referă la prestația organelor electorale, inclusiv, gestionarea listelor electorale, la activitățile de campanie ale concurenților și la raportarea financiară a acestora. De asemenea, este reflectat procesul de examinare a contestațiilor și sesizărilor, precum și sunt prezentate rezultatele monitorizării discursului de ură.

MO Promo-LEX nu este oponent politic al concurenților implicați în procesul electoral, nu este un organ de anchetă și nu își asumă obligația expresă de a proba constatările observate. Cu toate acestea, rapoartele observatorilor sunt însoțite, în măsura posibilităților, de probe fotografice și video, care pot fi puse doar la dispoziția organelor de drept, pe baza solicitărilor corespunzătoare, și în niciun caz la dispoziția concurenților electorali. Totodată, încălcările, inclusiv cele presupuse, care se regăsesc în prezentul raport, trebuie tratate de autoritățile electorale drept sesizări și urmează a fi examinate conform competenței, prin prisma prevederilor art. 88, alin. (9) din Codul electoral. Misiunea Promo-LEX gestionează platforma web www.electoralamonitor.md, pe care orice persoană poate semnala activități cu tentă electorală.

SUMAR EXECUTIV

Cadrul legal. În perioada de observare, MO Promo-LEX atrage atenția asupra a patru aspecte problematice care țin de implementarea și interpretarea cadrului legal în context electoral. Cu referire la suspendarea licențelor de emisie a șase servicii media de televiziune, prin dispoziția Comisiei pentru Situații Excepționale (CSE), constatăm cu îngrijorare că, deși nu a fost abilitată de Parlament, CSE intervine prin dispozițiile sale deja a doua oară în organizarea și desfășurarea alegerilor, în lipsa unor explicații extinse privind circumstanțele faptice și juridice care justifică măsurile restrictive.

Cu privire la examinarea de către Comisia Electorală Centrală (CEC) a sesizărilor organelor de drept în data de 30 octombrie 2023, MO Promo-LEX reiterează poziția sa că acțiunile autorităților de oprire a acestor fenomene și de restabilire în drepturi a celorlalți concurenți electorali sunt necesare în contextul unui scrutin în desfășurare.

MO Promo-LEX atrage atenția și asupra situațiilor când candidații independenți sunt susținuți și promovați de partidele politice, în sensul în care această susținere nu trebuie să afecteze principiul egalității șanselor. De asemenea, considerăm că această susținere trebuie reflectată în rapoartele financiare ale concurenților. Mai mult, exprimăm îngrijorarea în raport cu tendința de susținere de către anumiți concurenți a unor candidați independenți sau desemnați de alte partide politice, în cazul anulării înregistrării candidaților desemnați de concurenții respectivi.

MO Promo-LEX își exprimă dezacordul față de restricționarea nejustificată de către anumite organe electorale a organizării dezbaterilor publice în contextul eforturilor de educație electorală. Considerăm că normele Codului electoral au fost interpretate în mod eronat, transpunând condițiile de organizare și desfășurare a dezbaterilor electorale televizate asupra dezbaterilor publice în sensul definiției de „educație electorală” din art. 1 Cod electoral.

Organele electorale. În perioada de referință, CEC a continuat implementarea activităților prevăzute de Programul calendaristic. Procesul de acreditare a observatorilor a fost unul intensiv, fiind acreditați circa jumătate din numărul total de observatori – 716 din 1.493. Ponderea observatorilor internaționali este de circa 27%.

Consiliile electorale de circumscripție electorală de nivelul II (CECE II) au respectat în totalitate programul de muncă, iar în cazul a cinci consilii a fost modificată componența. În același timp, cu privire la activitatea CECE I, observatorii Promo-LEX au identificat mai multe aspecte problematice: cinci cazuri de obstrucționare a activității observatorilor; o situație de implicare a funcționarilor electorali în agitația electorală; incidența mare a cazurilor de modificare a componenței nominale (396 de cazuri pentru 278 de consilii) și încălcarea restricțiilor și incompatibilități în cadrul a 67 CECE.

În cazul birourilor electorale (BESV), în general, acestea au fost deschise în timpul vizitelor în proporție de 87%, în același timp, 51% din birouri al căror sediu era închis aparțin circumscripției Chișinău. Atragem atenția că în cazul a 12 BESV din cele 976 vizitate procedura de vot deschis la alegerea conducerii nu a fost respectată. Potrivit observatorilor, doar 336 (35%) pot fi considerate accesibile grupurilor de persoane vulnerabile. Printre dificultățile de activitate menționate de membrii BESV se numără: asigurarea tehnico-materială întârziată; lipsa spațiului și a condițiilor favorabile de muncă (curent și încălzire termică); comunicare defectuoasă cu organele ierarhic superioare și numărul sporit de modificări ale componenței nominale a organelor electorale.

Contestațiile electorale. În perioada 19 octombrie – 1 noiembrie, în cadrul organelor electorale au fost depuse cel puțin 67 de contestații și sesizări. Dintre acestea, la CEC au fost depuse cel puțin 41, iar la consilii electorale – 26. În continuare menționăm că atât contestațiile, cât și soluțiile asupra acestora sunt publicate cu întârziere. Majoritatea subiecților care au contestat au fost concurenți electorali. Tematica contestațiilor s-a referit în special la dezacordul în raport cu actele sau acțiunile/inacțiunile organelor electorale, cu acțiunile concurenților electorali de utilizare abuzivă a resurselor administrative, nerespectarea condițiilor privind publicitatea electorală, finanțarea campaniei electorale etc.

Cu referire la soluțiile emise de CEC asupra a cel puțin 23 de contestații și sesizări, doar pentru cinci au fost adoptate hotărâri, iar pentru 18 au fost expediate scrisori de remitere spre examinare conform competenței sau de restituire. Respectarea termenelor de examinare continuă să fie deficitară.

Listele electorale. Potrivit observatorilor, în cazul a 15% din BESV vizitate, listele electorale au fost recepționate cu depășirea termenului legal stabilit. În 13 cazuri observatorilor nu li s-a oferit accesul la listele electorale. Printre problemele principale identificate în liste se numără: prezența persoanelor decedate în liste (94 de cazuri); arondarea eronată a alegătorilor la secția de votare (36 de cazuri); lipsa alegătorilor în listele de bază (8 cazuri); arondarea eronată a alegătorilor într-o altă localitate (17 cazuri); erori de adresă (7 cazuri).

Concurenții electorali. Concurenții s-au activizat semnificativ în a doua parte a campaniei electorale, organizând cel puțin 1.421 de activități de promovare, de circa 4 ori mai multe decât în perioada precedentă de raportare. Cei mai activi au fost: PAS – cu 22% din activități, urmat de PSRM – 19%, PȘ – 13% și PDCM – 6%.

S-a dublat practic și numărul cazurilor pe care Promo-LEX le califică drept utilizare abuzivă a resurselor administrative – 77 de situații. Avem în vedere: implicarea în activitățile de campanie a persoanelor care dețin funcții publice – 21 de cazuri (PAS); implicarea APL în activități de promovare electorală a candidaților – 15 cazuri (6 – CI Veaceslav Lupov, 9 cazuri – PȘ); atribuirea de către candidații electorali a meritelor pentru lucrările/serviciile de uz public efectuate din bani publici – 16 cazuri (6 – PS, 5 – PAS, 4 – MAN, 1 – LOC); organizarea întrunirilor electorale în cadrul instituțiilor publice în timpul programului de muncă – 25 de cazuri (6 – PSRM, 5 – PAS, câte 4 – PLDM și PDCM, câte 2 – PSDE și CI Vitalie Vrabie, câte un caz – PR și CI Serghei Anastasov).

Au fost observate și cel puțin 5 cazuri ce pot fi calificate drept corupere a alegătorilor (PȘ – 2 cazuri, câte un caz – PAS, PLDM, CI Iurie Zagorcea). Semnalăm și situațiile de încălcare a legislației privind publicitatea electorală: cel puțin 9 cazuri în care publicitatea electorală a fost distribuită concomitent cu cea politică, 95 de cazuri în care publicitatea electorală nu conținea informația completă prevăzută de cadrul legal și 96 de cazuri de amplasare neautorizată a publicității.

Observarea finanțării campaniei electorale. Pentru perioada 6 – 27 octombrie 2023, 30 de formațiuni politice și 16 CI au raportat venituri în valoare totală de 29,8 mil. de lei. Cele mai multe venituri (69%) au fost declarate de cinci concurenți: PAS – 23%, urmat de PSRM – 15%, PȘ – 12%, PN – 11% și MAN – 9%. Circa jumătate din acestea sunt donații de la persoane fizice, iar 40% – venituri transferate din contul partidelor politice. Aceleași 30 de formațiuni și 16 CI au raportat cheltuieli de 28,2 mil. de lei, cele mai multe fiind iarăși ale PAS – 24%, urmat de PSRM – 15%, PȘ – 11%, PN – 10% și MAN – 9%. În majoritate, cheltuielile au fost pentru producerea materialelor promoționale și a spoturilor publicitare – 87%.

Observatorii Promo-LEX, în urma analizei rapoartelor, au identificat în cazul a 5 concurenți electorali (ALDE, PȘ, PSRM și 2 CI) colectarea donațiilor în numerar cu depășirea limitelor legale. De asemenea, în cazul a doi concurenți electorali (PAS și MAN) a fost observată colectarea donațiilor de la persoane juridice care, în ultimii trei ani înainte de începerea perioadei electorale, au încheiat contracte de achiziții publice. În fine, 6 concurenți (PAS, MAN, CUB, PLDM, PS și LOC) au raportat donații de la persoane juridice care înregistrează restanțe la bugetul de stat.

Din perspectiva monitorizării civice, pentru activitățile desfășurate de 24 de formațiuni politice și 23 CI în campania electorală au fost estimate cheltuieli neraportate de cel puțin 2.159.207 lei. Dintre acestea, în cazul a 95% (2.050.455 de lei) e vorba de 24 de formațiuni politice, în special PR (910.564), PȘ (298.955), PAS (215.763) și PSRM (197.692).

Discursul de ură. În perioada 13 – 29 octombrie 2023, au fost identificate cel puțin șase cazuri de discurs de ură și discurs sexist. Cinci cazuri au avut loc în mediul online, iar un caz a avut loc offline, în cadrul unui eveniment public electoral. Discursurile de ură au avut la bază criteriile: „apartenență politică”, „orientare sexuală/identitate de gen” și „sex/gen” și au fost îndreptate împotriva politicianilor și a competitorilor electorali (4 cazuri), a femeilor (3 cazuri) și a persoanelor LGBT (2 cazuri). Cele șase cazuri au fost distribuite de 1.144 de ori și vizualizate de peste 107 mii de ori.

I. CADRUL LEGAL

1.1. Suspendarea licențelor de emisie prin dispoziția Comisiei pentru Situații Excepționale (CSE)

La 30 octombrie 2023 prin Dispoziția nr. 91¹ Comisia pentru Situații Excepționale a suspendat licența de emisie pe perioada stării de urgență pentru alte șase servicii media audiovizual de televiziune (ORIZONT TV; ITV; Prime TV; Publika TV; CANAL 2; CANAL 3), în completarea listei aprobată în decembrie 2022². Evidențiem că în decembrie 2022, suspendarea licențelor de emisie, a fost efectuată „prin derogare de la art. 84 alin. (10) din Codul Serviciilor Media Audiovizuale al Republicii Moldova și Capitolul XXII³ din Codul de procedură civilă nr. 225/2003, în scopul protejării spațiului informațional național și prevenirii riscului de dezinformare prin răspândirea informațiilor false sau a tentativelor de manipulare a opiniei publice, având la baza lista persoanelor fizice și juridice supuse sancțiunilor internaționale și informațiile disponibile privind controlul exercitat de acestea asupra unor furnizori de servicii media, precum și multiplele constatări din rapoartele de monitorizare ale Consiliului Audiovizualului privind încălcările Codului Serviciilor Media Audiovizuale al RM, implicit aplicarea sancțiunilor pentru lipsa unei informării corecte în reflectarea evenimentelor naționale, dar și a războiului din Ucraina”.

Deși în Dispoziția CSE nr. 91 din 30 octombrie 2023 nu au fost schimbate motivele/considerentele de fapt și de drept, evidențiem că potrivit comunicatului³ Serviciului de Informații și Securitate (SIS), suspendarea licenței de emisie a celor șase posturi TV a fost efectuată la propunerea instituției, aceasta deținând „informații și probe că Federația Rusă influențează alegerile locale din 5 noiembrie și subminează procesul democratic din Republica Moldova, inclusiv prin intermediul unor campanii de dezinformare desfășurate la aceste posturi TV.” În acest sens, amintim că potrivit art. 6 din Hotărârea Parlamentului nr. 274 din 21 septembrie 2023 privind prelungirea stării de urgență, starea de urgență nu afectează organizarea și desfășurarea alegerilor. Astfel, MO Promo-LEX constată cu îngrijorare că deși nu a fost abilitată de Parlament, CSE intervine prin dispozițiile sale deja a doua oară în organizarea și desfășurarea alegerilor, prima dată fiind legată de restricționarea dreptului de a fi ales⁴.

În context, evidențiem că mai multe ONG-uri de media și-au exprimat la 30 octombrie îngrijorarea în raport cu perpetuarea practicilor de suspendare a licențelor posturilor de televiziune, în lipsa unor explicații extinse privind circumstanțele factice și juridice ce justifică măsurile restrictive⁵.

1.2. Cazuri de susținere a concurenților electorali de către alți subiecți decât cei care i-au desemnat

Potrivit art. 1 din Codul electoral, candidat independent este persoana care își desemnează candidatura pentru ocuparea unei funcții publice eligibile independent de partide, de alte organizații social-politice și de blocurile electorale, iar prin noțiunea de candidat se are în vedere persoana desemnată pentru ocuparea unei funcții publice electivă din partea partidelor politice sau a blocurilor electorale, înregistrată în modul corespunzător.

Promo-LEX a evidențiat și în cadrul altor scrutine electorale⁶ că un candidat desemnat de un partid politic sau un bloc electoral dispune de mai multe beneficii în raport cu candidații independenți. Astfel, fiind susținuți de partide politice, candidații beneficiază de:

- organizațiile și structurile teritoriale ale partidului politic;

¹ [Dispoziția](#) CSE nr. 91 din 30.10.2023

² [Dispoziția](#) CSE nr. 54 din 16.12.2023

³ [Comunicatul](#) SIS din 30.10.2023

⁴ [Raportul](#) MO Promo-LEX nr. 2 de observare a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023 pg. 8-10

⁵ [Declarația](#) CJ, APEL, Rise Moldova și Centrul Acces-Info din 30 octombrie 2023

⁶ [Raportul](#) MO Promo-LEX nr. 4 de observare a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 1 noiembrie 2020, pg. 12-13

- mijloace materiale și financiare acumulate de către partid în timp;
- resurse umane – membri și susținători ai partidului;
- resursele informaționale și imaginea partidului politic formată în timp.

În același timp, și partidele politice (consilierii desemnați) pot beneficia de imaginea candidaților independenți la funcția de primar, în cazul în care cei din urmă sunt recunoscuți în circumscripția respectivă pentru deținerea anterioară a funcției de primar.

Potrivit observatorilor Promo-LEX, în alegerile locale din 5 noiembrie 2023 au fost observate mai multe cazuri de susținere a candidaților de alți subiecți, decât cei care i-au desemnat:

- susținerea de către PPPDA⁷ a candidaților independenți sau a candidaților desemnați de alte partide politice (ex. Edineț - candidatul LOC la funcția de primar⁸);
- susținerea de către PPDM a candidaților independenți (Nicolae Dandiș, mun. Cahul⁹; Lilia Carpenco, în com. Burlaceni, Cahul¹⁰);
- susținerea de către PSDE a candidatului independent Nicolae Dandiș mun. Cahul¹¹;
- susținerea de către PȘ a candidaților independenți (Sergei Chiulăfii, mun. Comrat¹²; Veaceslav Lupov or. Taraclia¹³). Mai mult, în eventualitatea anulării înregistrării candidaților desemnați de partid în mun. Bălți și mun. Orhei, PȘ și-a anunțat susținerea pentru alți candidați (Tatiana Cociu, desemnată de FASM, mun. Orhei; CI Arina Corșicova mun Bălți¹⁴).

Astfel, MO Promo-LEX constată că în unele cazuri, calitatea de candidat independent este una formală, candidații fiind susținuți de fapt de partide politice. Mai mult decât atât, utilizarea resurselor partidului politic în campania electorală și nedeclararea acestora ca donații din partea partidului pot duce atât la diminuarea transparenței finanțării campaniei electorale, cât și la anularea înregistrării concurentului electoral, potrivit art. 102, alin. (5), lit. a) Cod electoral.

În același timp, MO Promo-LEX își exprimă îngrijorarea în raport cu declarațiile partidelor politice de susținere a unor candidați independenți sau desemnați de alte partide politice, în cazul anulării înregistrării candidaților desemnați de aceștia. În astfel de cazuri, considerăm că este afectat principiul egalității concurenților electorali și anume partidele politice care au desemnat și susținut câte un singur candidat la funcția de primar și o singură listă de candidați la funcția de consilieri, în raport cu partidele politice care au desemnat oficial câte un candidat la funcția de primar, dar susține mai mulți candidați.

Menționăm că situația relatată mai sus este valabilă și în cazul partidelor politice care nu formează un bloc electoral, dar susțin un concurent electoral desemnat de un alt partid politic.

Luând în considerare cele menționate, recomandăm autorităților electorale să verifice dacă susținerea candidaților se materializează prin alte forme decât o declarație scrisă sau verbală, și să verifice modul de finanțare a campaniilor electorale ale acestora, pentru a asigura egalitatea concurenților electorali și a nu admite raportarea lacunară sau utilizarea fondurilor financiare și materiale nedeclarate. Totodată, în cazul acceptării susținerii din partea unor partide politice care nu i-a desemnat, autoritățile electorale ar urma să verifice și respectarea în mod real (nu doar formal) a art. 68 alin. (6) care stabilește că în cadrul aceluiași alegeri, o persoană poate candida la mai multe funcții electice, însă (...) doar din partea unui singur partid sau bloc electoral, ori în calitate de candidat independent.

Evidențiem că Președintele PPPDA a solicitat pe 20 octombrie 2023 opinia și clarificările Comisiei Electorale Centrale cu privire la posibilitatea susținerii unui candidat la funcția de primar, desemnat de un alt partid politic sau un candidat independent, în situația în care un concurent electoral nu și-a desemnat candidatul său pentru funcția de primar într-o localitate, dar și-a desemnat și înregistrat lista de candidați pentru funcția de consilier în consiliul localității, în cadrul alegerilor locale generale din 5

⁷ [Anunțul](#) Președintelui PPPDA din 19 octombrie 2023

⁸ [Anunțul](#) PPPDA Edineț din 7 octombrie 2023

⁹ [Anunțul](#) PDMM Cahul din 13 octombrie 2023

¹⁰ [Postarea](#) PDMM Cahul din 24 octombrie 2023

¹¹ [Poziția](#) PSDE din 30 octombrie 2023

¹² [Postarea](#) președintelui PȘ din 21 octombrie 2023

¹³ [Postarea](#) candidatului Veaceslav Lupov din 20 octombrie 2023

¹⁴ [Postarea](#) președintelui PȘ din 31 octombrie 2023

noiembrie 2023. Până la 1 noiembrie 2023, pe pagina web a CEC nu a fost publicat un răspuns la această solicitare.

1.3. Subiecții îndreptați să organizeze și să desfășoare dezbateri electorale

Potrivit art. 1 din Codul electoral, dezbaterile electorale reprezintă un instrument de educație electorală, care poate fi desfășurată liber de subiecții interesați. În același timp, la art. 90 sunt reglementate dezbaterile electorale ca formă de program audiovizual cu caracter electoral, acestea fiind supuse unor condiții stricte, pornind de la necesitatea asigurării condițiilor egale concurenților electorali la timpul de emisie acordat și modul de reflectare a acestora.

În acest sens, Promo-LEX participă la organizarea dezbaterilor electorale și susține organizarea și desfășurarea acestora la o scară cât mai largă, cu participarea cât mai activă a concurenților electorali, fără ca acestea să fie neapărat televizate. Evidențiem că în contextul alegerilor locale generale, este necesar ca alegătorii din fiecare circumscripție să aibă posibilitatea să cunoască candidații și platformele acestora, iar dezbaterile electorale pot fi o platformă eficientă în acest sens.

În perioada de observare, Misiunii Promo-LEX i-a fost comunicat un caz de restricționare nejustificată de către Primăria or. Durlști, mun. Chișinău și CECE 1/3 Durlști a dezbaterilor electorale organizate de către Asociația Obștească „Primăria mea”. Considerăm că atât autoritatea publică locală cât și organul electoral au interpretat în mod eronat prevederile Codului electoral, transpunând condițiile de organizare și desfășurare a dezbaterilor electorale televizate asupra dezbaterilor electorale care nu sunt organizate și reflectate de furnizori de servicii media audiovizuale. Corespunzător, autoritățile menționate au făcut referință doar la normele art. 90 Cod electoral care reglementează particularitățile reflectării alegerilor de către instituțiile mass-media și la Regulamentul CEC privind reflectarea alegerilor de către mass-media. Dacă am admite, prin absurd, că dezbaterile electorale pot fi organizate doar de instituțiile mass-media, atunci în cazul scrutinului local general, nu există suficiente instituții mass-media înregistrate care să poată asigura organizarea dezbaterilor electorale pentru toate circumscripțiile electorale și pentru toți candidații.

Astfel, în opinia MO Promo-LEX, așa cum este prevăzut la art. 1 din Codul electoral, dezbaterile electorale ca formă de educație electorală, cu excepția celor desfășurate de instituțiile mass-media, pot fi organizate și desfășurate liber de subiecții interesați.

1.4. Condițiile anulării înregistrării unor concurenți electorali

La 30 octombrie 2023, CEC a examinat unele sesizări ale organelor de drept și a constatat¹⁵ încălcarea de către reprezentanții PȘ a art. 54 alin. (5) - (6) din Codul electoral sub aspectul modului de finanțare a campaniei electorale, corupere a alegătorilor prin oferirea și promisiunea de a oferi alegătorilor foloase din alte acțiuni de binefacere în scopul determinării acestora de a a-și exercita drepturile electorale, utilizarea în campania electorală a mijloacelor financiare, altele decât din contul cu mențiunea „Fond electoral”, depășirea plafonului fondului electoral și folosirea fondurilor financiare și materiale nedecarate. În consecință CEC a obligat consiliile electorale de circumscripție să examineze anularea înregistrării candidaților desemnați la funcția de primar și consilier din partea PȘ în nouă localități¹⁶. Totodată, la adoptarea hotărârii privind stabilirea alocațiilor, Comisia va examina constarea încălcării de către PȘ a art. 54 alin. (5) și (6) lit. a), c), d)) prin prisma art. 102 Cod electoral și va aplica sancțiunile corespunzătoare.

Evidențiem că în baza materialelor prezentate de SIS, Inspectoratele de Poliție Glodeni și Orhei și Direcției de Poliție Chișinău, CEC a atestat, *inter alia*:

- legătura causală directă între, pe de o parte, proiectul anunțat, finanțat și promovat de Ilan Șor „Satul Moldovenesc”/„Orașul Moldovenesc”, comandarea și producerea materialelor promoționale în sumă de 2 422 842,00 lei în vederea folosirii pentru mediatizarea acestui proiect de către simpatizanții și candidații PȘ și, pe de altă parte, candidații desemnați de acest partid în cadrul alegerilor locale

¹⁵ [Hotărârea](#) CEC nr. 1520 din 30.10.2023, cu privire la sesizările Serviciului de Informații și Securitate, Inspectoratelor de Poliție Glodeni și Orhei și Direcției de Poliție Chișinău a Inspectoratului General al Poliției

¹⁶ S. Tîrșiței, r. Telenești; com. Țareuca, r. Rezina; com. Ișcălău, r. Fălești; s. Dobrogea Veche, r. Sîngerei; s. Merenii Noi, r. Anenii Noi, s. Alexanderfeld, r. Cahul; s. Pitușca nr. 9/17, raionul Călărași; com. Răculești, r. Criuleni; s. Joltai, UTA Găgăuzia.

generale. Comenzile respective au fost executate cu mult înainte de depunerea cererii la bancă pentru deschiderea contului, iar până în prezent comanda nu a fost achitată din acest cont, neexistând rulaj al acestei sume în contul deschis. Cele din urmă denotă faptul că marfa sechestrată de organele de drept, în urma efectuării controlului de depistare a sursei de producere a materialelor tipografice utilizate în procesul electoral, a fost integral achitată prin alte metode decât cele admise de cadrul legal, iar data rulajului facturilor fiscale arată circuit inclusiv în perioada electorală. Astfel, costul de producere a materialelor tipografice, conform facturilor fiscale, reprezintă 3,65% din suma plafonului maxim¹⁷, adică o mărime considerabilă în sensul admisibilității aplicării celei mai aspre sancțiuni electorale, care este anularea înregistrării;

- utilizarea produselor poligrafice în formă de pliante cu inscripția „Proiect Satul Moldovenesc”, „Proiect Orașul Moldovenesc”, în care se face referire la proiectul care este finanțat de Ilan Șor, confirmă că mijloacele financiare utilizate pentru implementarea proiectelor sponsorizate provin de la Ilan Șor. Iar colectarea semnăturilor de către reprezentanții PȘ în timpul campaniei electorale, în vederea susținerii proiectelor numite supra, are ca scop influențarea preferințelor alegătorilor. Aceste acțiuni sunt realizate și asumate de exponenții PȘ, care anterior au avut calitatea de membri și simpatizanți ai Partidului Politic „Șor”;

- colectarea semnăturilor pentru susținerea proiectelor investiționale de către reprezentanții PȘ au avut loc în localitățile în care ulterior, exponenții PȘ au fost înregistrați în calitate de concurenți electorali din partea partidului în cauză, ceea ce denotă legătura cauzală directă între acțiunile de promovare a proiectului și transferul de imagine asupra candidaților;

- activitatea de mediatizare a proiectelor finanțate din surse lipsite de transparentă, este succedată de aprobarea contractelor de sponsorizare de către administrațiile publice locale sau de transferul unor sume în calitate de avans pentru realizarea acestora. Drept sponsor declarat oficial, care aparent semnează aceste contracte de sponsorizare, este cetățeanul Statului Israel, Igal Shved. Totuși, publicului larg i se prezintă doar promotorii acestor acțiuni ca fiind Ilan Șor, PȘ, candidații și susținătorii acestuia;

- după recepționarea resurselor financiare pentru proiectele investiționale „câștigate” ca urmare a aplicărilor la program, unele inițiate, altele deja în curs de desfășurare sau chiar finalizate, acestea urmau a fi utilizate în campania electorală pentru alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023 cu scop de a convinge alegătorii despre realizarea promisiunilor, fapt care poate determina semnificativ comportamentul alegătorilor în cadrul acestui scrutin;

- exemplele de comunicare publică arată că asumarea promovării proiectelor „Satul Moldovenesc” și „Orașul Moldovenesc” și ale rezultatelor acestora, realizate cu suportul lui Ilan Șor, de către PȘ are drept scop transferul de imagine de la partidul politic declarat neconstituțional la PȘ. Acest transfer de imagine are loc în plin proces electoral și este însoțit de acțiuni de oferire alegătorilor a unor facilități financiare/materiale directe (ajutoare sociale), indirecte (străzi și instituții sociale reparate etc.) care provin sau sunt sponsorizate de persoane care nu sunt cetățeni ai Republicii Moldova și a căror proveniență legală nu este confirmată.

La fel CEC a constatat în cazul localităților în care a fost inițiată anularea înregistrării candidaților, aprobarea finanțării proiectelor în baza contractelor de sponsorizare încheiate între consiliile locale ale acestor localități și persoana fizică Igal Shved, cetățean al Statului Israel, prin care părțile convin privind susținerea unor activități cu scop nelucrative (realizarea proiectului reparația drumurilor - în sumă de 20 mln lei¹⁸; reparația a patru drumuri în sumă de 1,852 mln lei¹⁹; contract de donație în valoare de 300 mii lei²⁰; contract de finanțare în valoare de 88 mln lei²¹; reparația drumului în mărime de 9, 157 mln lei²²; reparația drumurilor în mărime de 5 mln lei²³; contract de donație în valoare de 850 mii lei²⁴; contract de sponsorizare în valoare de 3 mln lei²⁵; contract de sponsorizare în valoare de 4,058

¹⁷ Plafonul mijloacelor financiare ce pot fi virate în contul „Fond electoral” în cadrul alegerilor locale generale din data de 5 noiembrie 2023 constituie 66 274 579,00 lei

¹⁸ Dobrogea Veche, r. Sîngerei

¹⁹ Joltai, UTA Gagauzia

²⁰ Răculești, r. Criuleni

²¹ Tîrșiței, r. Telenești

²² Țareuca, r. Rezina

²³ Ișcălău, Fălești

²⁴ Merenii Noi, Anenii Noi

²⁵ Alexanderfel, Cahul

mln lei²⁶). În același timp, beneficiari efectivi ai transferului de imagine asigurat prin contractul de sponsorizare semnat de autoritatea publică locală și ai acțiunilor așa-zis caritabile sunt candidații care au promovat public aceste acțiuni.

Totodată, CEC a notat că plafoanele maxime ale cheltuielilor admise pentru localitățile respective sunt cu mult mai mici decât valoarea contractelor respective de sponsorizare.

Deci, contractele vizate, aprobate de către autoritățile administrației publice locale, atestă caracterul masiv al acțiunilor concentrate de influențare a alegătorilor în campanie electorală, conceptul proiectului fiind în esență o metodă de corupere a alegătorilor prin condiționarea susținerii partidului pentru a beneficia de facilitățile care se oferă în afara cadrului normativ pertinent, cum ar fi: ajutoare sociale sau cele de infrastructură, utilizând în acest sens dreptul la vot al persoanelor țintă, ceea ce lipsește aceste acțiuni de caracter filantropic.

Totodată, CEC a fost sesizată și de Centrul Național Anticorupție, prin care se aduce la cunoștință faptul aprobării contractelor de sponsorizare de mai multe administrații publice locale, ca rezultat al activității exponenților PȘ, fiind pornite dosare penale în acest sens, cu înghețarea resursele financiare aferente.

MO Promo-LEX, notează că atât finanțarea ilegală a campaniilor electorale cât și coruperea alegătorilor sunt încălcări grave ale procesului electoral, de natură să influențeze rezultatele alegerilor. Acțiunile autorităților de oprire a acestor fenomene și restabilire în drepturi a celorlalți concurenți electorali sunt necesare în contextul unui scrutin electoral în desfășurare. Notăm că prin hotărârea Curții Constituționale, prin care Partidul Șor a fost declarat neconstituțional, Curtea a constatat că acesta a militat împotriva principiilor statutului de drept, a suveranității și independenței RM, iar drept efect survine:

- Încetarea activității partidului politic.
- Încetarea ²⁷calității de membri și reprezentanți ai partidului politic respectiv.
- Curtea a constatat că activitatea partidului prezintă un pericol iminent pentru ordinea constituțională democratică și a dispus dizolvarea lui pentru ca ***nimeni să nu poată folosi denumirea, simbolul, logoul, platforma politică etc. a acestui partid.***
- Deputații și alți aleși ai poporului pe listele partidului dizolvat își vor exercita atribuțiile pe perioada rămasă a mandatului în mod independent. Totodată, acest fapt nu presupune că mandatele vacante pot fi suplinite.

Din efectele prevăzute ale Hotărârii Curții Constituționale de declarare neconstituțională a Partidului Șor, putem deduce că încetarea activității acestui partid urma să fie una reală și autentică, nu una formală. Astfel orice transfer de imagine, activitate, program politic de la Partidul Șor către alt partid politic sau asocierea unui partid politic existent cu imaginea unui partid politic declarat neconstituțional (prin promovarea reprezentanților partidului, a inițiativelor și programelor susținute de aceștia, prin similitudinea simbolurilor și mesajelor promovate ori prin orice altă formă) este contrar Hotărârii Înaltei Curți. În acest sens, considerăm că autoritățile ar urma să examineze legalitatea și constituționalitatea acțiunilor deliberate ale PȘ de efectuare a transferului de imagine de la fostul Partid Șor către PȘ.

²⁶ Pitușca, Călărași

²⁷ [Hotărârea](#) Curții Constituționale nr. 10 din 19 iunie 2023

II. ORGANELE ELECTORALE

2.1. Activitatea Comisiei Electorale Centrale

În perioada supusă observării, CEC s-a întrunit în nouă ședințe și a adoptat alte 67 de hotărâri aferente procesului de organizare și desfășurare a scrutinului din toamnă.

Accreditarea observatorilor. CEC a acreditat 716 observatori: 424 de observatori naționali și 292 de observatori și experți internaționali. Iar 130 de persoane au fost confirmate în calitate de interpreți. În același timp, la recomandarea Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene și a Serviciului de Informații și Securitate²⁸, autoritatea electorală a refuzat acreditarea a șapte persoane propuse spre acreditare de către Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului.

În total, în vederea monitorizării alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, autoritatea electorală a acreditat 1493 de observatori din partea a 44 instituții naționale și străine: 1094 de observatori naționali și 399 de observatori și experți internaționali (a se vedea Anexa nr. 1). Din numărul total al observatorilor naționali, Asociația Promo-LEX a acreditat 997 (91%).

Activități de instruire ale CICDE. În perioada de referință au fost instruiți 35 membri ai CECE II, 4 744 membri BESV, precum și au fost organizate conferințe live pentru operatorii SIASA.

Confirmarea jurnaliștilor. În intervalul de timp observat, CEC a confirmat 16 jurnaliști în vederea reflectării și monitorizării alegerilor locale generale. În total de către autoritatea electorală au fost confirmați 54 de jurnaliști din partea a zece entități/instituții mass-media din țară (a se vedea Anexa nr. 1).

Autorizarea efectuării sondajelor de opinie și a exit-pollurilor. În perioada de referință, CEC a autorizat efectuarea a cinci sondaje de opinie privind preferințele politice ale alegătorilor²⁹. În total autoritatea electorală a autorizat efectuarea, în perioada electorală, a 16 sondaje de opinie de către șapte companii (a se vedea Anexa nr. 1). Menționăm că nu a fost autorizată efectuarea vreunui exit-poll în ziua alegerilor.

Aprobarea mesajelor de interes public. În perioada supusă monitorizării, CEC a aprobat șase mesaje de interes public (patru spoturi video și două postere informative) elaborate de către Comisie (4), Asociația Promo-LEX³⁰ (1) și de către UN Women (Entitatea Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor) (1). În total, până la 1 noiembrie 2023, CEC a aprobat difuzarea a 25 de mesaje de interes public (a se vedea Anexa nr. 1). Hotărâri de refuz nu au fost constatate.

2.2. Activitatea consiliilor electorale de circumscripție electorală de nivelul II

Respectarea programului de activitate. Potrivit informațiilor prezentate de către observatori, în toate cele 55 de vizite întreprinse în perioada monitorizată, observatorii au găsit CECE II deschise în timpul orelor de muncă.

Modificarea componenței CECE. În perioada de referință, CEC a modificat componența nominală a cinci consilii (CECE II nr. 7 Cahul; nr. 12 Criuleni; nr. 14 Drochia; nr. 24 Ocnița; nr. 30 Strășeni). Modificările componenței nominale s-au datorat cererilor de demisie (4) și demersului de revocare (1) ale membrilor CECE desemnați din partea APL (1), PAS (1); PCRM (1) și din cadrul Registrului funcționarilor electorali (RFE) (2). Cât privește componența nominală a CECE II nr. 4 Anenii Noi și nr. 26 Rezina, până la 01 noiembrie 2023, aceasta nu este deplină (10 membri din 11, și respectiv 9 membri din 11).

²⁸ Informație obținută de observatorii Promo-LEX de la Direcția Comunicare, relații publice și mass-media a CEC.

²⁹ „INTELLECT GROUP” SRL (5) și „SIMPALS” S.R.L. (1).

³⁰ [Spotul](#) video Promo-LEX.

Acreditarea observatorilor. Observatorii Promo-LEX au raportat că, în total, CECE II au acreditat opt observatori din partea Asociației părinților persoanelor cu dizabilități „Eternitate” (5) și a Centrului pentru Comunicare Internațională și Drepturile Omului (3).

Confirmarea reprezentanților concurenților electorali și a persoanelor de încredere. Potrivit informațiilor prezentate de observatori, în perioada de referință CECE II au confirmat șapte reprezentanți din partea a trei concurenți electorali și două persoane de încredere din partea a doi candidați independenți. Cazuri de refuz din partea organului electoral de a confirma persoane autorizate nu au fost constatate.

Confirmarea jurnaliștilor. În perioada vizată, CECE II au confirmat 24 de jurnaliști, inclusiv un liber profesionist, din partea a două entități/instituții mass-media, în vederea reflectării și monitorizării alegerilor locale generale. În total organele electorale (CEC și CECE II) au confirmat 129 de jurnaliști din partea a 15 entități/instituții mass-media din țară (a se vedea Anexa nr. 1). Hotărâri de refuz nu au fost constatate.

2.3. Activitatea consiliilor electorale de circumscripție electorală de nivelul I

Informarea publică privind activitatea CECE I. MO Promo-LEX constată că informarea publică privind listele concurenților electorali a fost asigurată de către 704 (79%) din 891 CECE I vizitate.

Confirmarea/acreditarea persoanelor autorizate. Organele electorale au confirmat 216 de reprezentanți ai 25 concurenți electorali, dintre care 20 de partide politice și 5 candidați independenți. Cei mai mulți reprezentanți ai concurenților electorali au fost confirmați din partea PSDE (42), PSRM (38), PAS (30), PȘ (30), MRM (17) și LOC (12). La fel, constatăm și un caz de acreditare a unui observator din partea Asociației Obștești Alianța pentru Dolna în cadrul CECE nr. 30/7 Dolna.

De asemenea, CECE I au confirmat 26 persoane de încredere din partea a 12 concurenți electorali, dintre care 10 partide politice și 2 candidați independenți. Cazuri de refuz din partea organului electoral de a confirma persoane autorizate nu au fost constatate.

Modificarea componenței organelor electorale MO. Promo-LEX constată, în total, 391 cazuri de modificare a componenței nominale a 278 CECE I și 5 cazuri de completare a componenței. Modificările componenței nominale (a se vedea Tabelul nr. 1) s-au datorat cererilor de demisie ale membrilor (271 din 391 sau 69%) și demersurilor de revocare (120 din 391 sau 31%).

Tabelul nr. 1. Modificarea componenței CECE I

Inițiatorul modificării	Nr. membri	Motivul modificării		Cine a desemnat noul membru	Nr. membri
		Demisie	Revocare		
CEC (RFE)	191	152	39	CEC (RFE)	191
APL	74	49	25	APL	29
				RFE	45
PAS	50	23	27	PAS	43
				RFE	7
PCRM	19	9	4	PCRM	12
				RFE	1
PSRM	63	38	25	PSRM	46
				RFE	17

Incompatibilități și cazuri de încălcare a restricțiilor. Observatorii Promo-LEX, în urma comunicării cu funcționarii electorali, au constatat 68 cazuri de încălcare a restricțiilor și incompatibilități în cadrul a 67 CECE I, și anume:

- este soțul/soția sau ruda de gradul întâi a candidatului - 51 cazuri;
- a absentat nemotivat de la două ședințe consecutive ale organului electoral - 14 cazuri;
- a desfășurat oricare activitate în calitate de subiect implicat în procesul electoral - 2 cazuri;
- a refuzat executarea deciziilor CECE - 1 caz.

Contextual, în cazul a 61 de CECE I din aceste 67 a fost modificată componența, inclusiv în scopul înlăturării incompatibilităților și restricțiilor constatate, fie prin revocarea membrilor sau în baza

cererilor de demisie a acestora. La fel, menționăm că în cazul celorlalte 6 CECE I³¹, unde au fost constatate astfel de situații, la momentul vizitelor, observatorii nu au raportat măsuri de soluționare sau modificare a componenței.

Implicarea funcționarilor electorali în agitația electorală. La fel menționăm că, observatorii Promo-LEX au constatat un caz de desfășurare a agitației electorale de către funcționarii electorali. În timpul vizitei la CECE nr. 34/10 Cîșla (r. Telenești), pe biroul din sediul consiliului au fost observate flyere PAS destinate a fi distribuite locuitorilor.

Dificultăți în activitatea organelor electorale. În urma discuțiilor cu funcționarii electorali, la nivel de CECE I, observatorii au dedus următoarele dificultăți în procesul de organizare și desfășurare a scrutinului:

- lipsa spațiului pentru desfășurarea activității;
- asigurarea tehnico-materială întârziată;
- insuficiența persoanelor certificate;
- numărul sporit de modificări ale componenței nominale pe motiv de incompatibilitate.

Obstrucționarea observării libere. Misiunea de observare atrage atenția că, în perioada de referință, observatorilor Promo-LEX nu li s-a oferit acces la toate materialele cu caracter electoral (de ex., hotărâri de constituire a organelor electorale, modificare a componenței sau înregistrare a candidaților), fiind astfel constatate 5 cazuri de obstrucționare a observării libere în următoarele CECE I: nr. 12/13 Hrușova; nr. 4/20 Roșcani; nr. 7/28 Moscovei; nr. 7/26 Lucești; nr. 19/16 Petrunca. Reamintim că, în exercitarea atribuțiilor, observatorii au dreptul să aibă acces la toate informațiile cu caracter electoral.

Anularea înregistrării concurenților și modificarea listelor de candidați. În ședința din 30 octombrie 2023 CEC a aprobat hotărârea nr. 1530. Conform pct. 3 al hotărârii, 9 CECE I³² au fost obligate să examineze anularea înregistrării candidaților desemnați la funcția de primar și consilier din partea Partidului Politic „ȘANSĂ” până la ora 16:00 a zilei de 1 noiembrie 2023. În fapt, toate cele 9 CECE I vizate au examinat solicitarea CEC, dintre care 8 CECE I au anulat înregistrarea candidaților la funcția de primar și consilier. În același timp, un organ electoral, CECE Alexanderfeld nr. 7/2, r. Cahul, în urma examinării a stipulat că nu constată temeii legal pentru anularea înregistrării candidaților.

De asemenea, conform observatorilor, în cadrul celor 35 CECE II vizitate și a celor 891 CECE I, au fost înregistrate cel puțin 346 de solicitări de modificare a listelor de candidați la funcția de consilier, dintre care: schimbarea locului de ordine – 222, excluderea candidatului de pe lista – 87, înlocuirea candidatului – 37 și suplinirea listei de candidați – 10. Cele mai multe solicitări au fost înaintate de PAS (71), PSRM (54), PȘ (47), PCRM (25), PSDE (21), PLDM (17), LOC (16), PDCM (15).

2.4. Activitatea birourilor electorale ale secțiilor de votare (BESV)

Respectarea programului de activitate. De la constituirea birourilor electorale, observatorii Promo-LEX au vizitat 976 BESV. Din totalul de 1022 de vizite întreprinse, în cadrul a 889 vizite sediul organului electoral era deschis (87%) iar în cazul a 133 – închis (13%). Potrivit informațiilor prezentate de către observatori, constatăm că 68 BESV (51%) din birourile electorale ale căror sediu era închis în timpul orelor de muncă aparțin circumscripției electorale municipale Chișinău.

Confirmarea componenței BESV. Analizând informațiile prezentate de observatori, constatăm că, din totalul de 967 BESV³³, în cazul a 199 BESV (21%) componența numerică a fost stabilită în număr de 11 membri, în cazul a 440 BESV (46%) – în număr de nouă membri, în cazul a 284 BESV (29%) – în număr de șapte membri, iar pentru 44 BESV (4%) – în număr de cinci membri. Cu privire la componența de

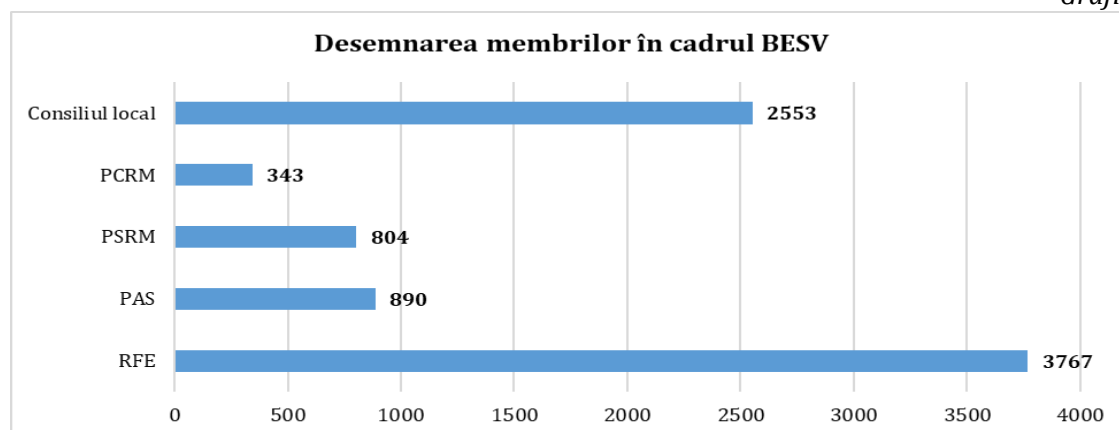
³¹ CECE Ciobalaccia nr. 8/7, r. Cantemir; CECE Chetrosu nr. 4/5, r. Anenii Noi; CECE Hîrtopul Mare nr. 12/12, r. Criuleni; CECE nr. 29/19 Pereni, r. Rezina; CECE Lalova nr. 26/6, r. Rezina; CECE Echimăuți, r. Rezina.

³² CECE Tîrșiței nr. 34/27, r. Telenești; CECE Țareuca nr. 26/25, r. Rezina; CECE Ișcălău nr. 17/16, r. Fălești; CECE Dobrogea Veche nr. 28/14, r. Sîngerei; CECE Merenii Noi nr. 4/17, r. Anenii Noi; CECE Alexanderfeld nr. 7/2, r. Cahul; CECE Pitușca nr. 9/17, r. Călărași; CECE Răculești nr. 12/22, r. Criuleni; CECE Joltai nr. 36/24, UTAG.

³³ În cadrul celor 1022 vizite observatorii Promo-LEX au obținut informații cu privire la componență doar pentru 967 birouri electorale.

gen, și pentru acest organ electoral, constatăm o prezență majoritară a femeilor – 90%. Mai mult, în 428 de birouri electorale vizitate (44%) nu activează niciun bărbat, iar în 458 (47%) numărul bărbaților în componența BESV este de 1-2 persoane.

Graficul nr. 1

Conducerea BESV. Potrivit observatorilor Promo-LEX, din cele 976 BESV vizitate, procedura de vot deschis la alegerea conducerii nu a fost respectată în 12 cazuri (BESV nr. 7/19; 7/20; 11/38; 23/7; 23/8; 23/31; 23/32; 23/42; 25/82; 31/22; 31/29; 36/60). Cu referire la componența din perspectiva de gen, remarcăm prezența majoritară a femeilor atât în funcția de președinte al biroului electoral (839 BESV – 89%), cât și de secretar (915 BESV – 97%). Echilibrul de gen în conducerea organului electoral a fost constatat doar pentru 123 birouri electorale (13%).

Modificarea componenței BESV. Observatorii Promo-LEX au raportat modificarea componenței pentru 133 BESV. Modificările componenței nominale s-au datorat cererilor de demisie (141) și demersurilor de revocare (42) ale membrilor BESV desemnați din partea APL (45), PAS și PSRM (câte 24); PCRM (9) și din cadrul Registrului funcționarilor electorali (RFE) (81).

Tabelul nr.2. Modificarea componenței

Inițiatorul modificării	Membri excluși	Cine a desemnat noul membru	Membri incluși
Consiliul local	45	Consiliul local	18
PCRM	9	PCRM	6
PSRM	24	PSRM	19
PAS	24	PAS	23
RFE	81	RFE	117

Informarea publică privind activitatea BESV. Potrivit informațiilor prezentate de observatori, colectarea datelor la acest aspect a fost posibilă pentru 961 BESV din totalul de 976 BESV vizitate. Astfel, MO Promo-LEX constată că informarea publică privind componența organului electoral a fost asigurată de către 569 BESV (59%), privind orarul de lucru – de către 810 BESV (84%), iar privind lista concurenților – de către 596 BESV (62%).

Accesibilitatea sediilor BESV. Conform rapoartelor observatorilor Promo-LEX, dintre cele 967 BESV pentru care colectarea datelor la acest aspect a fost posibilă, doar 336 (35%) sunt accesibile grupurilor de persoane vulnerabile, 212 (22%) – parțial accesibile, iar 419 (43%) – inaccesibile.

Dificultăți în activitatea organelor electorale. MO Promo-LEX a monitorizat, inclusiv, aspectul privind dificultățile întâlnite de birourile electorale la organizarea alegerilor. Astfel, în baza discuțiilor cu funcționarii electorali, observatorii Promo-LEX au constatat 76 de cazuri când BESV au întâlnit dificultăți. Acestea țin de:

- asigurarea tehnico-materială întârziată;
- lipsa spațiului și a condițiilor favorabile de muncă (curent și încălzire termică);
- comunicare defectuoasă cu organele ierarhic superioare;
- neprezentarea membrilor la ședințele organului electoral;
- numărul sporit de modificări ale componenței nominale a organelor electorale.

III. CONTESTAȚIILE ELECTORALE

Potrivit observatorilor Promo-LEX, în perioada 19 octombrie- 1 noiembrie în cadrul organelor electorale au fost depuse cel puțin 67 contestații și sesizări, în care se contestă sesizează organele electorale despre pretinse încălcări ale cadrului legal, sau se solicită revizuirea sau suspendarea actelor administrative cu privire la aceste încălcări.

În cadrul **consiliilor electorale de circumscripție de nivel I și al II-lea** au fost depuse cel puțin 26 de contestații și sesizări, dintre care 10 la CECE 1 Chișinău; 2 – la CECE 4 Anenii Noi și câte una la CECE 7 Cahul, CECE 8 Cantemir, CECE 10 Căușeni, CECE 12 Criuleni, CECE 16 Edineț, CECE 23 Nisporeni, CECE 33 Taraclia; CECE 21/12 Mileștii Mici, Ialoveni; CECE 7/28 Moscovei, Cahul; CECE 6/14 Criva, Briceni; CECE 27/21 Recea, Rîșcani, CECE 21/19 Sociteni, Ialoveni, CECE 7/1 Cahul. Concurenții electorali (ALDE-1, CI-2, LOC- 2; MAN-1; PAS-3; PDCM- 6; BERC- 2; PPPDA-1; PR-1; PSDE-2; PSRM-3; PȘ-1) au depus majoritatea contestațiilor, și acestea se refereau la înregistrarea/neînregistrarea concurenților electorali, agitația și publicitatea electorală și la utilizarea resurselor administrative.

În privința soluțiilor emise, MO Promo-LEX observă că nouă contestații au fost admise parțial sau integral, cel puțin opt contestații au fost declarate inadmisibile, cinci – au fost remise spre examinare conform competenței, iar nouă- au fost respinse. Cu referire la termenele de soluționare a contestațiilor, observăm că cel puțin 28 contestații au fost soluționate în termene de 1-3 zile, iar 5 contestații în termene de 4-8 zile.

La **Comisia Electorală Centrală** au fost depuse cel puțin 41 contestații și sesizări. Evidențiem în continuare că atât contestațiile cât și soluțiile asupra acestora sunt publicate cu întârziere pe pagina web a CEC. Drept exemplu, evidențiem că în timpul ședinței CEC din 1 noiembrie 2023, a fost propusă conexarea într-o procedură a mai multor contestații și astfel prezentat proiectul de hotărâre asupra acestora, însă contestațiile care au fost propuse spre conexare nu erau publicate. În acest sens, recomandăm Comisiei Electorale Centrale să asigure publicarea contestațiilor și soluțiilor asupra acestora în timp util.

Majoritatea subiecților care au contestat și/sau au sesizat organul electoral superior au fost concurenți electorali (30): candidați independenți - 4; MAN - 1; PS - 3; PAS - 11; PDCM - 2; PPPDA - 3; PSDE - 2; PSRM - 1; LOC - 1; PPDA-1; PR - 1. Celelalte fiind depuse de alegători.

În 11 cazuri, autorii contestațiilor și sesizărilor și-au exprimat dezacordul în raport cu actele sau acțiunile/inacțiunile organelor electorale, iar în alte 29 cazuri cu acțiunile concurenților electorali de utilizare abuzivă a resurselor administrative (automobilul de serviciu, paginile web ale primăriilor, publicarea imaginilor cu realizările primăriei etc.), nerespectarea condițiilor privind publicitatea electorală, în special în cazul materialelor tipărite la echipamentele proprii, finanțarea campaniei electorale etc.

Cu referire la soluțiile emise de CEC asupra a cel puțin 23 contestații și sesizări, menționăm că doar în privința a cinci – au fost adoptate hotărâri, iar în privința a 18 – au fost transmise scrisori de remitere spre examinare conform competenței sau de restituire a sesizării/contestației. În acest sens, observăm că majoritatea contestațiilor sunt remise spre examinare conform competenței în adresa consiliilor electorale de circumscripții, numărul mare fiind cauzat de depunerea de către subiecții electorali, fără a lua în considerare competența de soluționare a contestațiilor, prevăzută de noile modificări la Codul electoral. Totodată, prin hotărârile adoptate:

- a fost respinsă ca neîntemeiată o contestație;
- au fost declarate inadmisibile 2 contestații, din cauza depunerii după expirarea termenului prevăzut de Codul electoral și din cauza neprezentării argumentelor care ar putea justifica încălcarea dreptului vătămat, precum și faptul că în instanță se află pe rol cererile de chemare în judecată ale contestatarului cu obiect similar;
- a fost aplicat avertisment PȘ pentru distribuția și difuzarea materialelor publicitare produse începând cu 12 octombrie 2023 la echipament propriu, acestea fiind contrare prevederilor Regulamentului privind modul de furnizare, distribuție și difuzare a publicității

politice, fiind obligat să asigure eliminarea din spațiul public a materialelor publicitare respective;

- a fost aplicat avertisment PR pentru utilizarea mijloacelor financiare, altele decât din contul cu mențiunea „Fond electoral”, folosirea fondurilor materiale nedecarate și nereflexarea în rapoartele privind finanțarea campaniei electorale a cheltuielilor pentru confecționarea materialelor publicitare, fiind obligat să asigure eliminarea din spațiul public a materialelor publicitare respective.

În privința termenelor de soluționare a cererilor și sesizărilor, observăm că în privința a 16 contestații și sesizări au fost emise soluții în termene de 1-3 zile, astfel fiind respectat termenul de 3 zile prevăzut de art. 100 alin. (1) Cod electoral. Totuși, în privința a 7 contestații și sesizări - acestea au fost soluționate în termene de 4-10 zile. Reiterăm faptul că organele electorale trebuie să examineze și să emită soluții în termene restrânse, astfel încât contestatarii să reușească să beneficieze de dreptul la un recurs efectiv.

Totodată, MO Promo-LEX constată că în perioada observată **instanțele de judecată** au anulat mai multe hotărâri anterioare ale organelor electorale, schimbând astfel decizia acestora, și după caz obligându-le la acțiune. Evidențiem mai jos câteva dintre ele:

- **Hotărârea CEC nr. 1431 din 12.10.2023**, fiind obligată CEC să examineze în fond contestația depusă de PDCM, înregistrată sub nr. CEC-10 ALG/5 din 10 octombrie 2023. Amintim că în cazul acestei contestații, CEC a declarat-o inadmisibilă din cauza depunerii contestației cu omiterea termenului de trei zile de la producerea evenimentelor. Totuși, Curtea de Apel Chișinău și Curtea Supremă de Justiție (CSJ) au constatat că PDCM a depus contestația la data 9 octombrie, ora 23:05 prin intermediul poștei electronice, însă CEC a înregistrat-o la 10 octombrie reieșind din programul de activitate. În acest sens, instanțele de judecată au apreciat ca fiind neîntemeiat acest argument, or reieșind programul de activitate stabilit prin dispoziția CEC se referă la programul de activitate a angajaților săi și nicidecum nu impune careva obligații suplimentare celorlalți participanți implicați în procesul electoral, deoarece normele legale prevăd expres și cu claritate modalitatea și calculul acestui termen de depunere a contestațiilor. Deși încheierea CSJ datează cu 23 octombrie 2023³⁴, până la 1 noiembrie, CEC nu a adoptat o hotărâre de examinare în fond a contestației;

- **Hotărârea CECE 15 Dubăsari nr. 43 din 10.10.2023, și Hotărârea CEC nr. 1461 din 15.10.2023**, prin care lui Emilianov Roman i-a fost respinsă cererea de înregistrare în calitate de candidat independent la funcția de consilier în Consiliul raional Dubăsari la alegerile locale generale din 05 noiembrie 2023. Corespunzător consiliul electoral a fost obligat să emită decizia cu privire la înregistrarea sa în calitate de independent la funcția de consilier în Consiliul raional Dubăsari. Hotărârea instanței a fost emisă la 26 octombrie³⁵, adică la o distanță de 20 de zile de la începerea campaniei electorale. Amintim că anterior organele electorale au refuzat înregistrarea candidatului din cauza insuficienței semnăturilor susținătorilor, dintre care 26 de cazuri în care circumscripția de domiciliu a susținătorilor este în afara circumscripției electorale. Totuși, instanța de judecată a apreciat critic argumentul că urmează a fi anulate semnăturile susținătorilor care au domiciliul în or. Dubăsari și corespunzător nu fac parte circumscripția electorală a r. Dubăsari. Astfel, instanța de judecată a menționat că printre cele 11 UAT al r. Dubăsari se regăsește com. Corjova, pe când susținătorii pretinsului candidat independent (30 la număr) se află cu domiciliul în aceste localități. Corespunzător, instanța a constatat ilegalitatea actului administrativ contestat.

- **Pct. 2 a Hotărârii CEC nr. 1457 din 13.10.2023**, prin care a fost sancționat cu revocare din componența CECE Orhei nr. 25 secretarul consiliului electoral, Mihail Batrîncea. Amintim că sancțiunea a fost aplicată de CEC din cauza neasigurării de către acesta a respectării niciunei etape a procedurii de recepționare a listelor de subscripție în cazul lui Dinu Țurcanu, și acțiunile lui au fost îndreptat în sprijinul unui potențial pretendent la calitatea de concurent electoral. Totuși, instanțele de judecată au constatat că, din materialele cauzei nu se atestă faptul că secretarul consiliului ar fi sprijinit direct sau indirect concurentul electoral, și a apreciat argumentele CEC ca fiind pripite și neîntemeiate. Astfel,

³⁴ [Încheierea](#) CSJ din 23.10.2023 în cauza PDCM vs CEC

³⁵ [Hotărârea](#) judecătorei Criuleni din 26.10.2023 în cauza R. Emilianov vs CECE 15 Dubăsari

instanța a notat că, deși autoritatea pârâtă este în drept să sancționeze funcționarii electorali, optând pentru una dintre sancțiunile prevăzute de lege, în ipoteza comiterii unei încălcări, la individualizarea sancțiunii urmează a se ține cont de cauzele și gravitatea încălcării comise, de circumstanțele în care aceasta a fost săvârșită, de comportamentul funcționarului electoral în timpul serviciului, precum și de existența altor sancțiuni al căror termen nu a expirat³⁶. Sub un alt aspect, Curtea de Apel Chișinău a punctat că hotărârea de aplicare a sancțiunii lui Mihail Bătrîncea nu este motivată, or, pârâta nu a raportat faptele presupuse a fi abateri de la normele legale care au servit drept temei de constatare a abaterii.

- **Hotărârea CECE 35 Ungheni nr. 160 din 16.10.2023, Hotărârea CECE 35/1 Ungheni nr. 47 din 12.10.2023**, prin care s-a hotărât neînregistrarea lui Alexandr Soleanicoș în calitate de candidat independent la funcția de consilier în Consiliul mun. Ungheni. Corespunzător, a fost obligat CECE 35/1 Ungheni să emită actul administrativ privind înregistrarea acestuia. Hotărârea a rămas definitivă și irevocabilă la 1 noiembrie³⁷, sau cu doar 4 zile înainte de ziua alegerilor. Amintim că refuzul organelor electorale de înregistrare concurentului electoral a fost determinat de faptul că Alexandr Soleanicoș a fost inclus în calitate de candidat la funcția de consilier în listele PSRM, nefiind depusă cerere din partea partidului de excludere a acestuia din lista candidaților. Instanțele au anulat hotărârile de neînregistrare ca fiind ilegale, aceste acte administrative individuale încalcă dreptul reclamantului de a fi ales corelat cu libertatea acestuia de asociere. Astfel, instanța de judecată a evidențiat că consimțământul lui Alexandr Soleanicoș dat anterior pentru a fi înaintat în calitate de candidat la funcția de consilier din partea PSRM nu este irevocabil și poate fi retras în termenul prevăzut - cel târziu cu 10 zile înainte de ziua alegerilor, iar înscrierile existente la dosar confirmă intenția lui Alexandr Soleanicoș de a participa în calitate de candidat independent. Totodată, instanțele au menționat că abordarea organelor electorale expusă în hotărârile contestate afectează esența dreptului reclamantului de a fi ales corelat la libertatea sa de asociere și diminuează eficacitatea acestuia, or nimeni nu poate fi obligat de a adera la un partid politic ori de a candida la alegeri din partea acestuia contrar voinței sale.

În acest sens, MO Promo-LEX consideră necesar revizuirea normei legale care prevede că retragerea candidaților de pe lista de consilieri poate fi efectuată doar de partidul politic, astfel încât să poată fi revocat consimțământul persoanei de a candida în interiorul termenului care admite modificări ale listelor de consilieri.

- **Hotărârea CECE 27 Rîșcani din 12.10.2023, hotărârea CECE 27/18 Pociumbăuți, Rîșcani nr. 13 din 06.10/2023**, prin care a fost înregistrat Țiței Vitalie ca candidat la funcția de primar al s. Pociumbăuți, r. Rîșcani, desemnat de PAS. Evidențiem că contestatarii au invocat existența actului definitiv a ANI prin care s-a dispus decăderea lui Țiței Vitalie din dreptul de a exercita funcții publice și funcții de demnitate publică, inclusiv funcția de primar, pe termen de 3 ani de la încetarea mandatului cu înregistrarea acestuia în Registrul de stat al persoanelor care au interdicția de a ocupa o funcție publică și demnitate publică. Astfel conform contestatarilor acesta nu trebuia înregistrat în calitate de candidat în alegerile locale. Instanțele de judecată au constatat că la moment există hotărâre judecătorească executorie, prin care a fost menținut actul de constatare a ANI, și a respins argumentele Inspectoratului de integritate enunțate în referință că pentru a putea aplica interdicția de a candida la un nou mandat de primar, este nevoie ca persoanei să-i fi fost încetat mandatul - eliberare sau destituire din funcție în condițiile alin. (3) - (5) a art. 23. Instanța de judecată menționează că argumentele date nu pot sta la baza emiterii hotărârii judecătorești când concluziile inspectoratului contravin prevederilor legale citate mai sus, mai mult ca atât la materialele dosarului este prezentat și răspunsul Autorității de Integritate din 20.09.2023, unde este lista subiecților declarației în privința cărora a fost aplicată interdicția de a ocupa funcția electorală de primar sau consilier, în care sub nr. 31 al listei, este înscris și Țiței Vitalie. Astfel, verificând exercitarea de către autoritatea publică a dreptului discreționar, în limita împuternicirilor oferite de norma art.225 Cod administrativ, instanța de judecată conchide ilegalitatea hotărârii de înregistrare a Țiței Vitalie de către CECE Pociumbăuți nr.27/18. Hotărârea instanței a rămas definitivă și irevocabilă la 1 noiembrie 2023.³⁸

- **Hotărârea CECE 27 Rîșcani din 12.10.2023, Hotărârea CECE 27/11 Hiliuți, Rîșcani nr. 13 din 08.10.2023**, prin care a fost înregistrat Sandu Alexandru ca candidat la funcția de primar al sat. Hiliuți, raionul Rîșcani, desemnat de PAS. Evidențiem că contestatarii au invocat existența actului definitiv a

³⁶ [Încheierea](#) CSJ din 25.10.2023 în cauza M. Bătrîncea vs CEC

³⁷ [Decizia](#) CSJ din 1 noiembrie 2023 în cauza A. Soleanicoș vs CECE Ungheni nr. 35, CECE Ungheni nr. 35/1

³⁸ [Decizia](#) CSJ din 1 noiembrie 2023 în cauza Lorentii Lisevici vs CECE Rîșcani nr. 27 și CECE nr. 27/18 Pociumbăuți, Rîșcani

ANI prin care s-a dispus decăderea lui Sandu Alexandru din dreptul de a exercita funcții publice și funcții de demnitate publică, inclusiv funcția de primar, pe termen de 3 ani de la încetarea mandatului cu înregistrarea acestuia în Registrul de stat al persoanelor care au interdicția de a ocupa o funcție publică și demnitate publică. Astfel conform contestatarilor acesta nu trebuia înregistrat în calitate de candidat în alegerile locale. Similar hotărârii instanțelor de judecată menționate mai sus, și în acest caz instanța a considerat hotărârea de înregistrare drept una ilegală. Hotărârea instanței de judecată a rămas definitivă și irevocabilă la 1 noiembrie 2023³⁹.

MO Promo-LEX constată că cazurile de înregistrare a candidaților care au acte definitive emise de ANI, în care este menționată aplicarea sancțiunii de privare de dreptul de a ocupa funcții publice, dar care nu au fost eliberați din funcția deținută, au generat multiple litigii electorale. Considerăm că atât autoritățile electorale cât și ANI ar trebui să se conducă de practica judiciară formată în cadrul acestui scrutin și să prevină existența a asemenea cazuri.

- **Hotărârea CEC nr. 1448 din 13.10.2023, Hotărârea CECE 1 Chișinău nr. 90 din 10 octombrie 2023**, prin care a fost refuzată înregistrarea lui Andrei Donică în calitate de candidat la funcția de Primar General al mun. Chișinău, din partea MPSN. Corespunzător, a fost obligat CECE Chișinău să emită act administrativ individual favorabil cu privire la înregistrarea lui Andrei Donică. Hotărârea instanței de judecată a rămas definitivă și irevocabilă la 31 octombrie 2023⁴⁰, cu doar 5 zile înainte de ziua alegerilor. Evidențiem că organele electorale au refuzat înregistrarea lui Andrei Donică, din cauza că acesta este înregistrat în calitate de candidat la funcția de primar în com. Condrița, iar Codul electoral, la art. 157, prevede că pentru alegerea consiliilor locale și a primarilor, fiecare (...) sat (comună) constituie o singură circumscripție electorală. Iar, potrivit art. 163 alin. (4) din aceeași lege, partidele politice și blocurile electorale pot desemna câte un singur candidat pentru funcția de primar în fiecare circumscripție electorală. O persoană nu poate candida în mai multe circumscripții electorale de același nivel și nici în municipiul Chișinău și Bălți concomitent.

Interpretând prevederile legii, instanțele de judecată au delimitat două situații restrictive distincte prevăzute de art. 163 alin. (4) din Codul electoral, și anume: 1) o persoană nu poate candida concomitent în mai multe circumscripții electorale de același nivel și 2) o persoană nu poate candida concomitent în municipiul Chișinău și Bălți. Logică juridică similară se conține și în prevederile aliniatului (5) din același articol, care indică că, o persoană poate candida pentru funcția de consilier atât în consiliul unității administrativ-teritoriale de nivelul întâi, cât și în consiliul unității administrativ-teritoriale de nivelul al doilea. Suplimentar, instanțele au desprins aceeași intenție a legiuitorului din art. 68 alin. (6) din Codul Electoral. Instanțele au concluzionat că raționamentele organului electoral, puse la baza actului administrativ contestat, se află în disonanță cu spiritul și litera art. 163 alin.(4) din Codul electoral.

MO Promo-LEX constată și în acest scrutin înregistrarea tardivă a unor concurenți electorali, fapt prin care aceștia sunt privați de dreptul de a desfășura campania electorală în condiții de egalitate cu alți concurenți electorali, care au început campania la 6 octombrie 2023.

³⁹ [Decizia](#) CSJ din 1 noiembrie 2023 în cauza Ana Matei vs CECE Rîșcani nr. 27 și CECE nr. 27/11 Hiliuți, Rîșcani

⁴⁰ [Încheierea](#) CSJ din 31.10.2023 în cauza MPSN vs CECE 1 Chișinău și CEC

IV. LISTELE ELECTORALE

4.1. Recepționarea și asigurarea accesului la listele electorale

Recepționarea listelor electorale de către BESV. Conform programului calendaristic, până la 14 octombrie 2023, inclusiv, listele electorale urmau a fi expediate către BESV. În urma vizitelor observatorilor la BESV, în 809 din cele 976 BESV vizitate listele erau deja recepționate. Analizând informația cu privire la data recepționării listelor electorale putem constata că 125 BESV (15%) le-au recepționat cu depășirea termenului stabilit, și anume: 15 octombrie - 53 BESV, 16 octombrie - 62 BESV, 17-19 octombrie - 10 BESV. Restul 684 BESV au recepționat listele electorale în perioada 12 - 14 octombrie 2023.

Limitarea accesului observatorilor la listele electorale. În cadrul vizitelor la sediul BESV, observatorilor nu li s-a oferit acces la listele electorale în 13 cazuri, din motiv că membrii prezenți la sediul BESV nu au acces la acestea, fiind depozitate în safeuri, precum s-a invocat și faptul că listele electorale se aflau spre verificare la autoritățile APL.

Problemele identificate de observatori în listele electorale. În urma identificării deficiențelor 66 BESV au operat modificări la listele electorale. În conformitate cu datele furnizate de către observatorii MO Promo-LEX, au fost constatate unele deficiențe în ceea ce privește calitatea și conținutul listelor electorale:

- prezența persoanelor decedate în liste (94 cazuri);
- lipsa alegătorilor în listele de bază (8 cazuri);
- arondarea eronată a alegătorilor la secția de votare (36 cazuri);
- arondarea eronată a alegătorilor într-o altă localitate (17 cazuri);
- erori de adresă (7 cazuri).

Atragem atenția, că în majoritatea cazurilor unde pe listele electorale au fost identificate persoane decedate, potrivit membrilor de birou, radierea acestora nu a fost posibilă din cauza lipsei actelor confirmative, pe motiv că fie aceste persoane au decedat peste hotarele țării, fie după tipărirea listelor electorale.

4.2. Cu privire la particularitățile votării alegătorilor din comuna Corjova

În ședința din 1 noiembrie 2023 CEC a stabilit că alegătorii care locuiesc în comuna Corjova⁴¹, inclusiv din satul Mahala, care au domiciliul din buletinele de identitate stabilit în or. Dubăsari, vor vota în baza listelor suplimentare. Menționăm că această practică s-a aplicat și la alegerile anterioare, inclusiv cele locale.

În același timp, din discuțiile cu reprezentanții organelor electorale din localitate, funcționarii și-au exprimat temerea că buletinele de vot, care vor fi transmise conform numărului de alegători din listele de bază (circa 1100 cetățeni cu drept de vot) ar putea fi insuficiente. Amintim că la ultimele alegeri desfășurate, cele parlamentare anticipate din 2021, au participat la votare 992 de alegători.

MO Promo-LEX reiterează poziția ca această problemă trebuie să fie soluționată în mod urgent prin efortul conjugat al Primăriei Corjova, Agenției Servicii Publice și Comisiei Electorale Centrale, în interesul cetățenilor din localitate și în conformitate cu prevederile cadrului legal.

⁴¹ [Hotărâre CEC](#) nr. 1538 din 1 noiembrie 2023 cu privire la condițiile speciale pentru exercitarea dreptului de vot la alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023.

V. PRESTAȚIA CONCURENȚILOR ELECTORALI

5.1. Activități de promovare electorală

În perioada monitorizată, observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin 1.421 de activități de promovare a candidaților și concurenților electorali (a se vedea tabelul nr. 3). Cele mai răspândite activități au fost distribuirea materialelor electorale, care au constituit 51% din totalul activităților raportate, urmate de întâlnirile cu alegătorii – 37% și participările la dezbateri electorale - 4%.

Tabelul nr. 3. Activitățile de promovare electorală

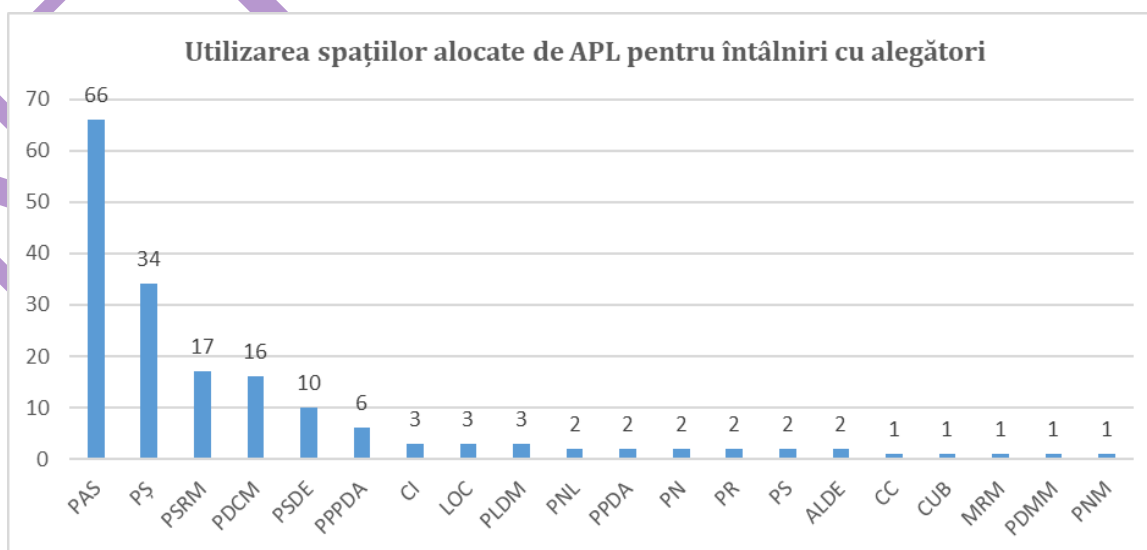
Tip activități desfășurate	PAS	PSRM	PȘ	PDCM	PLDM	PPPDA	PSDE	PN	PR	CUB	PS	MAN	PCRM	CC	MRM	LOC	PACE	PNM	PMMM	ALDE	PPDA	40 CI	Alte 6 partide	Total
Distribuirea materialelor electorale	143	157	70	30	24	41	41	31	33	23	11	28	13	9	13	7	1	4	3	4		23	13	722
Întâlniri cu alegătorii	147	96	66	47	33	15	15	19	6	9	12	4	2	7	1	3	3	2	1		4	25	4	521
Dezbateri electorale	4	3	1	1	4	1	2		2	2	3		6	3	1	1	2	1	1	1		7	7	53
Transmisiuni pe portaluri live	3	3	7	2	1	6	4	1		1		10											7	45
Altele	19	6	34	3	5	5	1		1	3	9		1	2		1	1				1	1	1	93
Total activități	316	265	178	83	67	68	63	51	42	38	35	42	22	21	15	12	7	7	5	5	5	55	19	1.421

Potrivit rapoartelor observatorilor Promo-LEX, cele mai multe activități au fost desfășurate de PAS – 22%, urmat de PSRM – 19%, PȘ – 13% și PDCM – 6%. Din totalul activităților observate, cele mai multe au fost organizate în Chișinău – 31%, urmat de Bălți – 9% și Ungheni – 5%.

Cu privire la întâlnirile cu alegătorii, atragem atenția că în 175 cazuri e vorba de *utilizarea spațiilor alocate de către administrațiile publice locale*. Astfel, observatorii au raportat că în cel puțin 124 de localități spațiile au fost utilizate pentru 175 de întâlniri cu cetățenii de către 19 partide politice și 3 candidați independenți. Dintre acestea, 141 de întâlniri au fost organizate gratuit, iar 34 – contra plată.

Cele mai multe întâlniri au fost organizate de PAS – 66 (dintre care 57 – gratuit, 9 – contra cost), urmat de PȘ – 35 (dintre care 26 – gratuit, 8 – contra cost), PSRM – 17 (dintre care 10 – gratuit, 7 – contra cost) și PDCM – 16 (dintre care 14 – gratuit, 2 – contra cost). (a se vedea Graficul nr. 2)

Graficul nr. 2.

5.2. Utilizarea publicității electorale

În aceeași perioadă, observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin 2.420 de cazuri în care a fost utilizată publicitatea electorală (a se vedea tabelul nr. 4). Cele mai frecvente forme de publicitate au fost materialele de informare a alegătorilor (ziare, afișe, flyere etc.), care au fost observate în 42% din cazuri, urmate de panourile stradale/billboardurile și corturile – 19%, materialele de vizibilitate ale concurenților (veste, chipie, genți etc.) – 16% și publicitatea plătită pe rețelele de socializare – 13%.

Tabelul nr. 4. Publicitatea electorală în campanie

Tipuri de publicitate	PAS	PSRM	PȘ	MAN	PN	PDCM	PSDE	PR	PLDM	CUB	PPDA	37 CI	MRM	PS	PNM	Alte 14 partide	Total cazuri
Ziare, pliante, flyere etc.	245	210	110	22	42	53	61	40	46	20	44	42	15	14	5	58	1.027
Panouri stradale, corturi	133	76	39	23	32	32	14	31	5	27	29	7	5	6	2	10	471
Veste, genți, chipiuri etc.	121	129	37	1	10		13	17	4	12	16	0	5	3	4	14	386
Postări sponsorizate	99	0	1	71	29	4	0	2	34	34	1	1	16	9	19	1	321
Spot-uri video	56	7	19	7	2	19	10	10	10	4	2	9	3	2	3	22	185
Presa scrisă locală	3				2	1	8		1	1	3	1				0	20
Bannere online	1	1	2		2			2		1	1	0				0	10
Total cazuri	658	423	208	124	119	109	106	102	100	99	96	60	44	34	33	105	2.420

Observatorii au raportat cele mai multe cazuri de utilizare a publicității electorale pentru PAS – 27%, urmat de PSRM – 17%. PȘ – 9% și MAN – 5%.

Conform pct. 15 din Regulamentul CEC privind modul de furnizare, distribuire și difuzare a publicității politice, electorale și a mesajelor de interes public⁴², în perioada campaniei electorale este interzisă difuzarea publicității politice. De asemenea, este interzisă utilizarea materialelor de publicitate politică în calitate de materiale de agitație electorală.

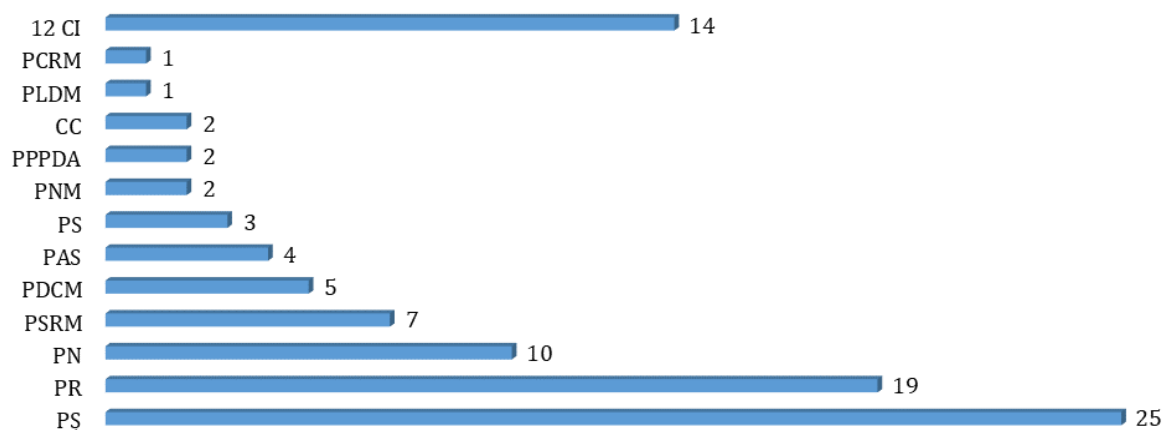
Contrar celor expuse, observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin 9 cazuri în care publicitatea electorală a fost distribuită concomitent cu cea politică. Dintre acestea, în 4 cazuri a fost vizat PSRM, 2 cazuri – CUB, câte un caz – PAS, MAN și PR.

Potrivit pct. 19 și 97 din regulamentul, fiecare material tipărit/imprimat trebuie să conțină următoarele informații: denumirea lizibilă, ușor de deslușit și inteligibilă a furnizorului care l-a comandat și numele/denumirea subiectului publicității; genericul „Publicitate politică”, „Publicitate electorală”; datele de identificare ale entității economice specializate care a prestat serviciul tipografic și, după caz, ale persoanei care a realizat designul și/sau macheta materialului tipărit; tirajul executat, numărul comenzii și numărul facturii de plată.

Contrar celor expuse, au fost raportate cel puțin 95 cazuri în care publicitatea electorală nu conținea informația completă prevăzută de cadrul legal (a se vedea graficul nr. 3). Dintre acestea, în 25 de cazuri a fost vizat PȘ, 19 – PR, 14 – CI⁴³, 10 – PN, 7 – PSRM, 5 – PDCM, 4 – PAS etc.

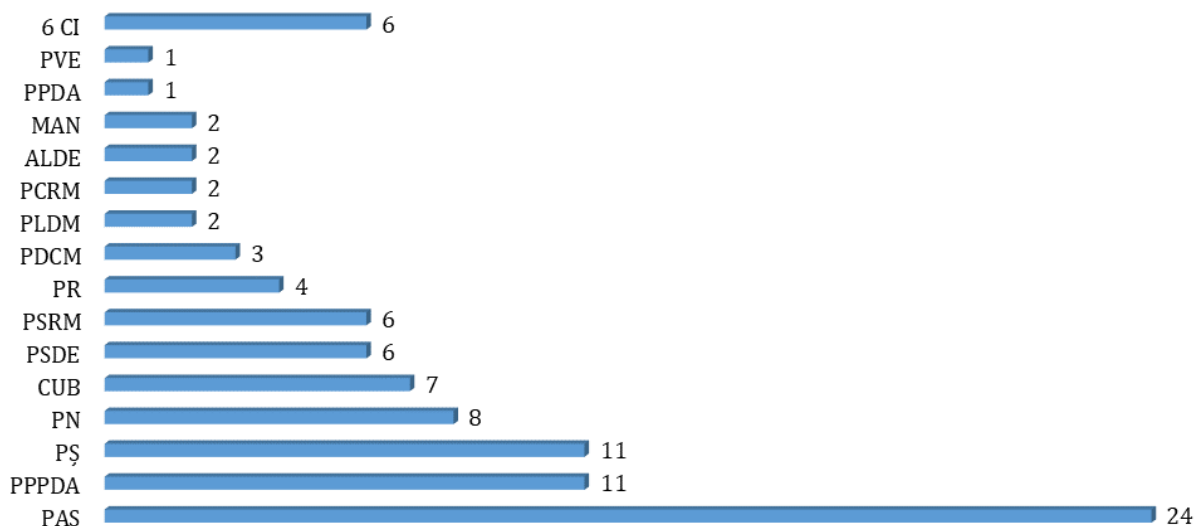
⁴² Regulamentul CEC privind modul de furnizare, distribuire și difuzare a publicității politice, electorale și a mesajelor de interes public, aprobat prin Hotărârea CEC nr. 1155 din 4 august 2023.

⁴³ CI Verdeș Aurel – 3 cazuri, câte un caz - CI Topal Anatoli, CI Jizdan Vadim, CI Sobor Vasili, CI Caraseni Stepan, CI Anastasov Serghei, CI Dudoglo Nicolai, CI Budișteanu Igor, CI Gorban Olga, CI Petică Gheorghe, CI Bumbu Ion, și CI Vrabie Dumitru.

Cazuri de distribuire a publicității electorale fără date tipografice complete

De asemenea, potrivit pct. 76, este interzisă amplasarea publicității electorale pe pavilioanele stațiilor de transport public, pe arbori și/sau prin vătămarea/distrușterea de arbori, pe piloni, în cimitire, lăcașuri de cult, scuaruri, parcuri, grădini publice, pe troițe, partea exterioară a geamurilor și balcoanelor blocurilor de locuit, gardurilor gospodăriilor private, precum și pe elementele de împrejmuire a acestora etc. Amplasarea afișajului publicitar în afara locurilor stabilite constituie contravenție și se sancționează conform Codului contravențional.

Contrar celor expuse, au fost observate cel puțin 96 cazuri de distribuire a publicității electorale cu încălcarea prevederilor legale (a se vedea graficul nr. 4). Dintre acestea, în 24 cazuri este vizat PAS, câte 11 PPPDA și PȘ, 8 – PN, 7 – CUB și câte 6 cazuri – PSDE, PSRM și CI⁴⁴.

Cazuri de plasare neautorizată a publicității politice

⁴⁴ Câte un caz - CI Anastasov Serghei, CI Caraseni Stepan, CI Coșarnaia Vera, CI Sobor Vasili, CI Dandiș Nicolae și CI Bumbu Ion.

5.3. Utilizarea abuzivă a resurselor administrative⁴⁵

În perioada monitorizată, Promo-LEX a constatat **77 de cazuri** ce pot fi calificate drept utilizare abuzivă a resurselor administrative, după cum urmează:

- **implicarea în activitățile de campanie a persoanelor care dețin funcții publice – 21 cazuri (PAS).**

În perioada monitorizată, au fost observate cel puțin 8 cazuri în care Dorin Recean, prim-ministrul Republicii Moldova, a participat la întrunirile electorale în susținerea candidaților PAS și la activitățile electorale organizate de PAS în vederea promovării candidaților înregistrați în alegeri. Astfel, în perioada 21 – 22 și 28 - 29 octombrie 2023, Dorin Recean a fost prezent și a promovat candidații PAS în cadrul a 10 întruniri electorale organizate în localități din Drochia, Fălești, Dubăsari, Telenești, Cahul și Ialoveni.

În aceeași perioadă (21 – 22 și 28 - 29 octombrie 2023), și Dan Perciun, ministrul Educației și Cercetării, a promovat candidații PAS în cadrul a la cel puțin 5 întruniri electorale organizate în localitățile din Glodeni și Edineț.

Andrei Spînu, ministrul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, a făcut agitație electorală pentru candidații PAS în cadrul a cel puțin 8 întruniri electorale organizate în localitățile din Cimișlia, Orhei, Criuleni, Sîngerei, Dubăsari și Chișinău.

În acest context, amintim că pe parcursul perioadei electorale, atât Guvernul Republicii Moldova, cât și Ministerul Educației și Cercetării au comunicat despre unele măsuri inițiate pentru asigurarea desfășurării libere și corecte a alegerilor. Prin urmare, considerăm că în aceste condiții, se impune necesitatea respectării principiului neutralității de către instituțiile respective.

La același subiect, menționăm că Comisia de la Veneția⁴⁶ a stipulat că în scopul prevenirii utilizării abuzive a resurselor administrative în procesele electorale, precum și în vederea asigurării principiului neutralității statului, cadrul legal ar trebui să asigure neutralitatea funcției publice prin interzicerea funcționarilor publici de a desfășura activități de campanie electorală în calitatea lor oficială, fie că sunt ei înșiși candidați, fie că susțin anumiți candidați. Este important să se mențină o separare clară între stat și partidele politice, în special, partidele politice nu ar trebui să fuzioneze cu statul.

- **implicarea APL în activități de promovare electorală a candidaților – 15 cazuri (6 - CI Lupov Veaceslav, 9 cazuri - PȘ);**

Cazul candidatului independent. Au fost raportate cel puțin 6 cazuri în care pe pagina de pe rețelele de socializare a Primăriei Taraclia⁴⁷ se promova CI Lupov Veaceslav, primarul suspendat al orașului. În context, menționăm că deși a candidat independent, Lupov Veaceslav este promovat de PȘ și Ilan Șor⁴⁸.

Cazul PȘ. În altă situație, pe pagina oficială de pe rețelele de socializare a Consiliului Raional Orhei⁴⁹ au fost postate secvențe live de la evenimente organizate cu ocazia a 6 hramuri și 3 inaugurări (drum, stadion și estradă de vară) din localitățile raionului Orhei. În cadrul acestor evenimente, reprezentanții APL au menționat despre aportul "Echipei lui Ilan Șor", în unele cazuri menționându-se că doar cetățenii vor decide dacă vor continua acestora proiecte (de exemplu, la Hramul din Clișova Nouă). În majoritatea cazurilor, pe un ecran led, era transmis și un mesaj de felicitare a lui Ilan Șor. De cealaltă parte, Ilan Șor promovează candidații PȘ în contextul alegerilor locale din 5 noiembrie 2023⁵⁰. În opinia Promo-LEX, cu toate că nu există îndemnul direct de a vota pentru un candidat concret, promovarea în cadrul acestor evenimente a „echipei lui Ilan Șor” afectează principiul egalității de șanse pentru toți concurenții electorali.

⁴⁵ Definierea noțiunii și referința la unele standarde internaționale în domeniu pot fi consultate în [Raportul nr. 2 al MO Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023](#), p. 25.

⁴⁶ Joint [Guidelines](#) for preventing and responding to the misuse of administrative resources during electoral processes, adopted by the Council for Democratic Elections at its 54th meeting, Venice, 10 March 2016 and by the Venice Commission at its 106th plenary session, Venice, 11-12 March 2016.

⁴⁷ [Примэрия](#) города Тараклия. Pe lângă pagina indicate, mai există o pagină și în limba română – [Primăria](#) Taraclia.

⁴⁸ Promovarea CI Lupov Veaceslav de către [Ilan Șor](#).

⁴⁹ Hramurile din [Clișova Nouă](#), [Mîrzești](#), [Ghetlova](#), [Step Soci](#), [Hîjdieni](#), [Sămănanca](#), inaugurările din [Mălăiești](#), [Orhei](#) și [Cișmea](#).

⁵⁰ Promovarea candidaților PȘ de către [Ilan Șor](#).

- **atribuirea de către candidații electorali a meritelor pentru lucrările/serviciile de uz public efectuate din bani publici - 16 cazuri (6 - PS, 5 - PAS, 4 - MAN, 1 - LOC).**

Cazul PS. A fost observată distribuirea pe rețelele de socializare a 6 secvențe live din locații în care au fost efectuate lucrări de amenajare, reparații și renovare în spații publice, implementate în mun. Bălți, la nivel de APL, din bani publici (renovarea a 3 alei din Bălți⁵¹, reparația și amenajarea terenului din jurul lacului orășenesc⁵², amenajarea parcului central⁵³, reparația drumurilor⁵⁴). Cu toate acestea, lucrările respective au fost atribuite candidatului PS la funcția de primar al mun. Bălți, Nicolae Grigorișin.

Cazul PAS. În perioada monitorizată, pe rețelele de socializare, au fost observate cel puțin 5 cazuri în care candidații/reprezentanții PAS au atribuit partidului meritele pentru proiectele implementate din bugetul public - „Satul European”, „Satul european expres” renovarea drumurilor, grădinițelor și școlilor, iluminat stradal etc. Astfel, de exemplu, în cazul paginii PAS Rîșcani⁵⁵, se menționează că „PAS aduce Europa în Rîșcani prin: 8 proiecte Satul European; 14 proiecte Satul European Expres; etc.”.

Pe pagina PAS Sîngerei⁵⁶ se menționează că „datorită programului Satul European Expres s-au finalizat lucrările de renovare a Casei de Cultură din comuna Coșcodeni, raionul Sîngerei. (...) Totodată, în localitate s-a modernizat sistemul de iluminat public, la fel prin proiectul de dezvoltare locală care face parte din programului „Satul European Expres” . (...) Pentru mai multe proiecte, pe 5 noiembrie ieșim la vot, votăm PAS în toate buletinele. În comuna Coșcodeni - votăm Liubovi Gobjila, iar în comuna Ciuciuieni - votăm Albu Alexandru.”

Într-un spot video de promovare electorală, candidatul PAS la funcția de primar în c. Dobrușa, Șoldănești, Vadim Grosu⁵⁷, menționează: „am reușit să aduc în localitate iluminatul stradal prin „Satul european și Satul european expres””.

Într-un spot video de promovare electorală a candidatei PAS la funcția de primar în s. Peresecina, Orhei, Valentina Buzu⁵⁸, îi sunt atribuite meritele pentru construirea drumurilor locale, construirea unei stații de epurare a apei, inclusiv prin intermediul programului „Satul european expres” etc.

Pe pagina personală, Andrei Spînu, Ministrul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, în contextul desfășurării unei întâlniri electorale în s. Pîrîta, Dubăsari, a menționat⁵⁹: „La grădinița din sat s-a finalizat proiectul de amenajare a unui teren de sport pentru copii finanțat prin programul Satul European. Am vorbit cu angajații instituției și i-am îndemnat să susțină echipa PAS în aceste alegeri.”

Cazul MAN. În perioada monitorizată, de la sediul partidului politic, pe fundalul simbolului electoral din alegerile locale, MAN a avut două transmisiuni live unde concurentul electoral și-a atribuit meritele pentru realizările financiare și de investiție⁶⁰, precum și pentru realizările în domeniul anticorupție și de sporire a transparenței⁶¹ ale Primăriei mun. Chișinău. De asemenea, în două spoturi video electorale, MAN își atribuie meritele pentru reabilitarea străzii pietonale⁶², renovarea trotuarelor, grădinițelor și a drumurilor⁶³ din mun. Chișinău.

⁵¹ [Renovarea](#) unor [alei](#) din mun. [Bălți](#).

⁵² [Amenajarea](#) lacului orășenesc.

⁵³ [Amenajarea](#) parcului central.

⁵⁴ [Reparația](#) unei străzi din mun. Bălți.

⁵⁵ [PAS](#) aduce Europa în raionul Rîșcani.

⁵⁶ [Postarea](#) PAS Sîngerei.

⁵⁷ [Spot](#) video electoral Dobrușa.

⁵⁸ [Spot](#) video de promovare a candidatei PAS, Valentina Buzu.

⁵⁹ [Postarea](#) lui Andrei Spînu din 18.10.2023.

⁶⁰ [Președintele](#) Partidului MAN, Ion Ceban susține o conferință de presă.

⁶¹ [Președintele](#) Partidului MAN, Ion Ceban susține o conferință de presă.

⁶² [Spot](#) electoral - strada pietonală.

⁶³ [Spot](#) electoral - realizări atinse.

Cazul LOC. La 24 octombrie 2023, în cadrul unui eveniment oficial organizat de APL, în orașul Edineț au fost primite câteva autobuze pentru parcul de transport auto. La eveniment a fost prezent și primarul suspendat al orașului, candidat desemnat de LOC, Cojocari Constantin, care și-a atribuit meritele pentru această achiziție, efectuată din bugetul local. Pe rețelele de socializare au fost postate poze de la eveniment, inclusiv cu candidatul LOC, alături de angajații APL, care însă la scurt timp au fost șterse.

Subliniem că bugetul de stat și bugetele locale se formează din contribuțiile tuturor cetățenilor/alegătorilor, care, în mod evident, pot avea diverse opțiuni politice. Promo-LEX consideră că atribuirea de către unii candidați a meritelor pentru lucrările/serviciile publice efectuate din bani publici afectează egalitatea șanselor concurenților electorali și, implicit, dreptul alegătorilor la o informare liberă, obiectivă și corectă privind prestația fiecărui concurent în parte. Prin urmare, astfel de acțiuni pot avea un impact semnificativ asupra exprimării votului informat de către alegători.

- **organizarea întrunirilor electorale în cadrul instituțiilor publice, cu angajații instituțiilor respective, în timpul orelor de lucru ale acestora – 25 cazuri (6 – PSRM, 5 – PAS, câte 4 – PLDM și PDCM, câte 2 – PSDE și CI Vrabie Vitalie, câte un caz – PR și CI Anastasov Serghei).**

În perioada monitorizată au fost observate cel puțin 25 cazuri în care concurenții electorali au organizat întruniri electorale cu angajații instituțiilor publice în timpul orelor de lucru ale acestora (a se vedea tabelul nr. 5). Dintre acestea, în 6 cazuri a fost vizat PSRM, în 5 cazuri – PAS, în câte 4 cazuri – PLDM și PDCM, în câte 2 cazuri – PSDE și CI Vrabie Vitalie, câte un caz – PR și CI Anastasov Serghei.

Tabelul nr. 5. Întrunirile electorale organizate în instituții publice în timpul orelor de lucru ale angajaților acestor instituții

Concurent	N/O	Data	Locație	Instituție
CI Anastasov Serghei	1	20.10.2023	UTAG, Comrat	Grădiniță
CI Vrabie Vitalie	1	18.10.2023	Ungheni	Grădinița Licurici
	2	20.10.2023	Ungheni	LT Ion Creangă
PAS	1	19.10.2023	Bălți	Gimnaziul Alexandru Ioan Cuza
	2	26.10.2023	Dubasari, Molovata	Școală
	3	26.10.2023	Ungheni	Biblioteca Publică Dimitrie Cantemir
	4	26.10.2023	Bălți	LT Lucian Blaga
	5	27.10.2023	Orhei	Orhei-Vit SRL
PDCM	1	18.10.2023	Dubăsari, Coșnița	Grădiniță
	2	19.10.2023	Chișinău	IMSP AMT Centru
	3	19.10.2023	Dubăsari, Coșnița	Școală
	4	20.10.2023	Dubăsari, Coșnița	SA Moldovagaz, fil Dubăsari
PLDM	1	18.10.2023	Ungheni	Grădinița Guguță
	2	19.10.2023	Ungheni	
	3	19.10.2023	Ungheni	Casa Teritorială de Asigurări Sociale
	4	23.10.2023	Ungheni	Grădinița Licurici
PR	1	19.10.2023	Chișinău	LT Mihai Viteazul
PSDE	1	18.10.2023	Ungheni	LT Ion Creangă
	2	19.10.2023	Chișinău	Institutul de Neurologie și Neurochirurgie
PSRM	1	19.10.2023	Chișinău, Cricova	Grădinița
	2	20.10.2023	Chișinău	ÎM Asociația de gospodărire a spațiilor verzi
	3	25.10.2023	Taraclia	Gimnaziul nr. 3
	4	25.10.2023	Chișinău	ÎM Liftservice
	5	25.10.2023	Chișinău	Institutul de Neurochirurgie
	6	26.10.2023	Chișinău	Centrul de Transfuzie a Singelui

5.4. Activități cu potențial de corupere a alegătorilor

Conform art. 181¹ din Codul penal, oferirea sau darea de bani, bunuri, servicii ori de alte foloase în scopul determinării alegătorului sau susținătorului să își exercite sau să nu își exercite drepturile electorale în cadrul alegerilor se pedepsește cu amendă în mărime de la 750 la 1.150 de unități convenționale (37.500 – 57.500 de lei) sau cu închisoare de la un an la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 6.000 la 8.000 de unități convenționale (300.000 – 400.000 de lei) cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

În perioada monitorizată, au fost observate **cel puțin 5 cazuri ce pot fi calificate drept corupere a alegătorilor (PȘ – 2 cazuri, câte un caz – PAS, PLDM, CI Zagorcea Iurie).**

Astfel, la 27 octombrie 2023, din informațiile oferite de mai multe surse, s-a constatat că CI Zagorcea Iurie, candidat la funcția de consilier local în Bleșteni, Edineț, fiind susținut financiar de copii și prieteni de peste hotare, prin intermediul Asociației Băștinașilor Bleșteni-Volodeni⁶⁴, ar fi donat centrului comunitar din localitate o mașină de spălat și o mașină de uscat rufe.

La 27 octombrie 2023, candidata PLDM la funcția de primar al or. Ungheni, Lidia Sanduleac⁶⁵, a făcut o donație pentru 3 familii din oraș: 6 perne, 3 saci de cartofi și alte produse alimentare.

La 22 octombrie 2023, candidatul PAS la funcția de primar al s. Bulboci, Soroca, a organizat o excursie pentru elevii clasei a 9-a din gimnaziul din localitate în lunca Prutului, la Costești, la lacul de acumulare Costești-Stânc și la rezervația "Suta de movile".

La 22 octombrie 2023, candidatul PȘ la funcția de primar al s. Pîrîta, Dubăsari, a organizat un eveniment distractiv pentru locuitorii satului. În cadrul acestuia, copiii au avut posibilitatea să se distreze pe un tobogan, activitățile fiind moderate de doi animatori. Pentru mături a fost organizată o tombolă, în cadrul căreia au fost oferite 6 ceainice, o plită electrică, 10 cutii de biscuiți. Participanții au mai avut parte de suc (cutii mici – cca 70), apă plată, înghețată și prăjituri. Pe parcursul evenimentului, 3 voluntari, fără semne de vizibilitate ale partidului, au distribuit pliante electorale ale candidatului PȘ.

La 18 octombrie 2023, într-un live pe rețelele de socializare⁶⁶, primarul interimar al or. Taraclia, Chemengeji Marta, anunța că primăria a primit de la sponsori (nefiind precizată identitatea acestora) donația promisă la hramul orașului din luna mai - patru microbuze de model GAZEL. Informația a fost preluată și distribuită pe rețelele de socializare și de CI Veaceslav Lupov, primar suspendat, candidat independent, susținut de Ilan Șor și PȘ (la evenimentul de lansare în campanie a PȘ în Taraclia, la 15.10.2023, pe scenă, alături de candidații PȘ, a fost prezent și Veaceslav Lupov).

⁶⁴ [Postarea](#) efectuată de Asociația Bastinasilor Bleșteni – Volodeni.

⁶⁵ [Donația](#) efectuată de candidata PLDM, Lidia Sanduleac.

⁶⁶ [Secvența](#) live difuzată de primarul interimar al orașului Taraclia, Chemengeji Marta.

VI. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE

Finanțarea grupurilor de inițiativă (GI) și a campaniilor electorale este reglementată de Codul electoral⁶⁷, Codul contravențional⁶⁸, Codul penal⁶⁹, Legea privind partidele politice⁷⁰, Legea cu privire la publicitate⁷¹ și Regulamentul CEC privind finanțarea grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale⁷². CEC este organul mandatat cu recepționarea, verificarea, supravegherea și controlul rapoartelor financiare privind finanțarea campaniei electorale.

6.1. Raportarea financiară la CEC și gestionarea procesului de către organul electoral

6.1.1. Gestionarea procesului de către CEC

La 26 octombrie 2023, prin Hotărârea CEC nr. 1495 din 26 octombrie 2023, au fost examinate rapoartele privind finanțarea campaniei electorale, depuse de concurenții electorali la situația din 6 octombrie 2023. Atragem atenția că la data publicării Raportului alte Hotărâri ale CEC privind finanțarea campaniei electorale nu au fost aprobate. În baza hotărârii menționate, CEC a dispus:

- atenționarea a 10 concurenți electorali⁷³ care nu au respectat prevederile legale cu privire la informarea, în termenul stabilit, despre deschiderea sau nedeschiderea contului „Fond electoral” și/sau despre inexistența tranzacțiilor financiare, inclusiv cu privire la respectarea graficului de raportare prevăzut de programul calendaristic;
- atenționarea a 3 concurenți electorali (PN, PLDM și CUB) pentru utilizarea mijloacelor financiare înainte de declararea acestora la CEC;
- atenționarea concurenților electorali care nu au desemnat trezorerierul (PDMM⁷⁴, FASM, PACE, PPBN, PPPPN și PPRM);
- atenționarea a 2 concurenți electorali (PDCM și CUB) pentru depășirea plafonului donațiilor colectate;
- somarea a 2 concurenți electorali de a transfera în bugetul de stat sumele primite peste plafonul limită (PDCM – 11.400 lei și CUB – 300 lei).

Cu referire la respectarea prevederilor art. 58, alin. (8) Cod electoral (publicarea rapoartelor financiare în termen de cel mult 24 de ore de la recepționare) și a pct. 81 din Regulamentul privind finanțarea grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale (publicarea rapoartelor menționate în format reutilizabil), Promo-LEX apreciază efortul CEC în acest sens – mai ales în condiția înregistrării unui număr mare de candidați (36 formațiuni politice și 1.174 CI)⁷⁵.

Astfel, constatăm că în anumite situații, procesul de verificare a rapoartelor financiare a devenit mai simplu – pe unele segmente. De exemplu, este mai ușoară extragerea datelor generale din rapoarte.

Totuși, în vederea sporirii transparenței finanțării campaniilor electorale și, respectiv, creșterii nivelului de încredere a cetățenilor în procesul electoral, considerăm că eforturile CEC urmează a fi sporite. Astfel, în procesul de examinare a rapoartelor privind finanțarea campaniei electorale, constatăm următoarele dificultăți:

⁶⁷ [Codul](#) electoral al Republicii Moldova.

⁶⁸ [Codul](#) contravențional al Republicii Moldova.

⁶⁹ [Codul](#) penal al Republicii Moldova.

⁷⁰ [Legea](#) nr. 294 din 21 decembrie 2007 privind partidele politice.

⁷¹ [Legea](#) nr. 62 din 17 martie 2022 cu privire la publicitate.

⁷² [Hotărârea](#) CEC nr. 1185 din 18 august 2023 pentru aprobarea Regulamentului privind finanțarea grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale.

⁷³ PNL, ALDE, PACE, PONA, PȘ, PPVP, PNM, PCRM, PPM și CC.

⁷⁴ Trezorerierul desemnat de PDMM a fost confirmat prin hotărâre CEC a doua zi, la 27 octombrie 2023.

⁷⁵ [CEC](#) prezintă informații despre profilul candidaților la alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023.

- *formatul rapoartelor financiare publicat pe pagina CEC nu corespunde principiilor datelor deschise;*

Pe lângă faptul că unele rapoarte continuă a fi publicate în format pdf imagine, în cazul rapoartelor considerate a fi în format reutilizabil, acestea nu corespund principiilor datelor deschise. Astfel, la tentativa de a converti rapoartele considerate a fi în format reutilizabil, unele părți din acestea dispar, altele nu se convertesc – păstrându-și formatul de imagine.

- *rapoartele financiare publicate în formatul considerat de CEC a fi reutilizabil limitează transparența finanțării campaniei electorale;*

În cazul rapoartelor financiare publicate în formatul considerat de CEC a fi reutilizabil, acestea nu permit vizualizarea termenului în care au fost depuse rapoartele respective. Prin urmare, în condițiile în care cadrul legal prevede sancționarea concurenților electorali care au depus rapoartele financiare cu depășirea termenului limită, părțile interesate nu au acces la această informație.

- *corectările efectuate la rapoartele financiare nu sunt disponibile pentru toți concurenții electorali;*

În procesul de verificare a rapoartelor financiare, s-a constatat că informația raportată de concurenți diferă de la un raport la altul, cu toate că între rapoartele respective nu au fost publicate modificări la raport. Astfel, de exemplu, rapoartele financiare depuse de BE Ruslan Codreanu – diferă semnificativ de la o perioadă de raportare la alta (la capitolul venituri).

În cazul PDCM, raportul depus la 27.10.2023 conține informații diferite despre veniturile acumulate la situația din 13.10.2023, cu toate că în raportul din 13 și 20 octombrie datele erau similare. Menționăm că între 13 și 27 octombrie nu a fost publicat un raport de corectare a datelor – fapt ce face dificilă stabilirea corectă a veniturilor raportate de concurent.

În contextul celor expuse, solicităm CEC să sporească eforturile necesare înlăturării deficiențelor menționate.

6.1.2. Raportarea financiară de către concurenții electorali

Procesul de raportare financiară a concurenților electorali include câteva etape, după cum urmează:

- *Desemnarea și prezentarea pentru confirmare a persoanei responsabile de finanțe (trezorier).*

În conformitate cu art. 55, alin. (1) Cod electoral, concurentul electoral sau grupul de inițiativă urmează să desemneze și să prezinte pentru confirmare o persoană responsabilă de finanțe (trezorier) fie la CEC (în cazul partidelor politice și al blocurilor electorale care desemnează candidați la alegerile locale), fie la CECE (în cazul grupurilor de inițiativă și al candidaților independenți).

Din cele 36 formațiuni politice care au desemnat candidați, până la prezentarea raportului, 5 nu au confirmat la CEC persoana responsabilă de finanțe (trezorier)⁷⁶ (a se vedea anexa nr. 2).

- *Deschiderea contului „Fond electoral”.*

Potrivit art. 56, alin. (1) Cod electoral, în termen de 3 zile după înregistrare, concurentul electoral urmează să deschidă la bancă un cont cu mențiunea „Fond electoral”. Ulterior, în termen de 24 de ore, informația despre contul deschis urmează a fi prezentată la CEC/CECE. În cazul nedeschiderii contului bancar menționat, concurentul electoral urmează să informeze CEC/CECE despre acest fapt, cu desfășurarea activităților de campanie electorală ce nu implică cheltuieli financiare.

Conform informației publicate pe pagina CEC, din cele 36 formațiuni politice – doar 6 nu au informat/deschis contul „Fond electoral”⁷⁷ (a se vedea anexa nr. 2). În cazul CI, potrivit paginii CEC la

⁷⁶ FASM, PACE, PPBN, PPPPN și PPRM.

⁷⁷ FASM, NOI, PACE, PPBN, PPPPN și PPRM.

situația din 31 octombrie 2023, doar 35 CI au deschis cont "Fond electoral" din cei 1.174 CI înregistrați (a se vedea anexa nr. 2).

- *Prezentarea raportului financiar la începutul campaniei de către partidele politice care intenționează să transfere pe contul „Fond electoral” mijloace financiare proprii.*

Potrivit art. 57, alin. (3) Cod electoral, partidele politice pot transfera pe contul cu mențiunea „Fond electoral” mijloace financiare proprii, deținute pe contul acestora la data începerii campaniei electorale, sub condiția prezentării raportului financiar la CEC în care să fie indicate informații despre veniturile acumulate și cheltuielile efectuate până la începutul campaniei.

Conform paginii oficiale a CEC, 13 partide politice (a se vedea anexa nr. 2) au prezentat rapoartele financiare la început de campanie. Nu a depus raport la început de campanie PPM, cu toate că la 17 octombrie 2023 a transferat în contul "Fond electoral" resurse financiare din contul curent al partidului.

- *Raportarea săptămânală privind veniturile acumulate și cheltuielile efectuate în campania electorală.*

Potrivit art. 58, alin. (3) Cod electoral, partidele politice și blocurile electorale care desemnează candidați în alegeri prezintă la CEC săptămânal, conform graficului aprobat în Programul calendaristic⁷⁸, rapoartele despre veniturile acumulate și cheltuielile efectuate în campania electorală. În cazul CI, aceștia urmează să prezinte rapoartele săptămânale despre veniturile acumulate și cheltuielile efectuate în campania electorală la consiliul electoral de circumscripție corespunzător.

În perioada monitorizată, potrivit Programului calendaristic, urmau a fi depuse două rapoarte – până la 20 octombrie 2023, și respectiv – până la 27 octombrie 2023. Conform paginii oficiale a CEC, rapoartele financiare cu termen de până la 20 octombrie 2023 au fost depuse de 29 formațiuni politice și 18 CI. Rapoartele cu termen de până la 27 octombrie 2023 au fost depuse de 29 formațiuni politice și 7 CI (a se vedea anexa nr. 2). Amintim că, potrivit art. 48¹ Cod contravențional, prezentarea tardivă sau neprezentarea de către concurenții electorali a rapoartelor privind finanțarea campaniei electorale se sancționează cu avertisment sau cu amendă de la 90 la 300 de unități convenționale (4.500 – 15.000 de lei).

În ceea ce privește calitatea raportării, constatăm în continuare un nivel redus al acurateței de completare a rapoartelor (sunt comise erori), precum și abordări diferite la completarea acelorași tip de date. Prin urmare, reiterăm recomandarea CEC de a elabora un ghid/o instrucțiune care să detalieze liniile de cheltuieli din rapoartele financiare și, respectiv, tipurile de cheltuieli ce pot fi atribuite liniilor corespunzătoare.

6.2. Veniturile și cheltuielile raportate de concurenții electorali la CEC

6.2.1. Veniturile raportate și sursa acestora

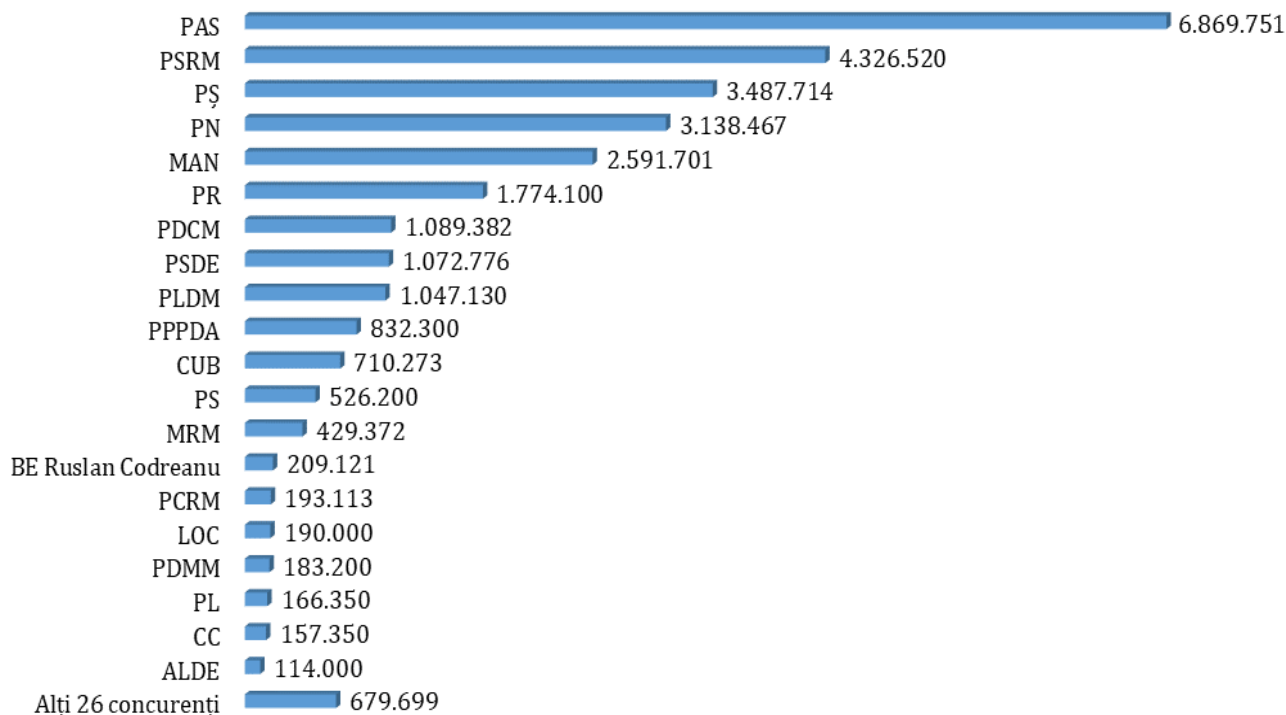
Potrivit paginii oficiale CEC la situația din 31 octombrie 2023, pentru perioada 6 – 27 octombrie 2023, 30 formațiuni politice⁷⁹ și 16 CI⁸⁰ au raportat venituri în valoare totală de 29,8 mil. de lei, dintre care 1,5 mil. au constituit venituri acumulate din donații materiale. Cele mai multe venituri au fost raportate de PAS – 23%, urmat de PSRM – 15%, PȘ – 12%, PN – 11% și MAN – 9% (a se vedea graficul nr. 5). Prin urmare, constatăm că 69% din totalul veniturilor declarate au fost raportate de 5 partide politice, iar ceilalți 41 concurenți electorali – doar 31% din venituri (25 formațiuni politice și 16 CI).

⁷⁸ [Programul](#) calendaristic pentru realizarea acțiunilor de organizare și desfășurare a alegerilor locale generale din data de 5 noiembrie 2023, aprobat prin Hotărârea CEC nr. 1150 din 2 august 2023, pct. 54 și 55.

⁷⁹ PSDE, PCRM, MPSN, PL, PSRM, PVE, PN, PPN, PNL, PLDM, PPM, PPDA, ALDE, PR, PPPDA, PPF, PAS, PPVP, CC, PDMM, PONA, PS, PDCM, PȘ, CUB, MAN, PNM, LOC, MRM, BE Ruslan Codreanu.

⁸⁰ CI Guțan Valentin, CI Burlea Ion, CI Malu Vladimir, CI Rusu Tatiana, CI Cimpoeș Valentin, CI Tureac Alexandru, CI Buzu Nicolae, CI Marahovschi Victor, CI Cuzuioac Ghenadie, CI Dudoglo Nicolai, CI Anastasov Serghei, CI Gheorghiu Veaceslav, CI Topal Anatoli, CI Garizan Oleg, CI Fucedji Vadim și CI Chiciuc Piotr.

**Veniturile declarate de concurenții electorali
(6 - 27 octombrie 2023)**

În funcție de sursa veniturilor, constatăm următoarea situație (a se vedea graficul nr. 6):

- 40,3% (12 mil. de lei) din venituri constituie mijloacele financiare transferate din contul curent al partidelor politice în contul „Fond electoral”. Dintre acestea, 68% (8,2 mil. de lei) au fost din alocații de la bugetul de stat, raportate de 12 partide⁸¹, iar 32% (3,8 mil. de lei) - din surse private, raportate de 7 partide⁸²;
- 48,8% (14,5 mil. de lei) au fost din donații de la persoane fizice raportate de 25 partide politice⁸³ și 6 CI⁸⁴;
- 5,4% (1,6 mil. de lei) au fost din donații financiare de la persoane juridice, raportate de 11 formațiuni politice și un CI⁸⁵;
- 5,1% (1,5 mil. de lei) au fost din donații materiale, raportate de 10 formațiuni politice și un CI⁸⁶;
- 0,3% (100 mii de lei) au fost din credite fără dobândă de la stat, raportate de 2 partide politice (MAN și PDCM).

⁸¹ PSDE, PCRM, MPSN, PSRM, PVE, PN, PLDM, PPM, PPPDA, PPF, PAS și PPVP.

⁸² PCRM, PL, PN, PLDM, PAS, PS și PNM.

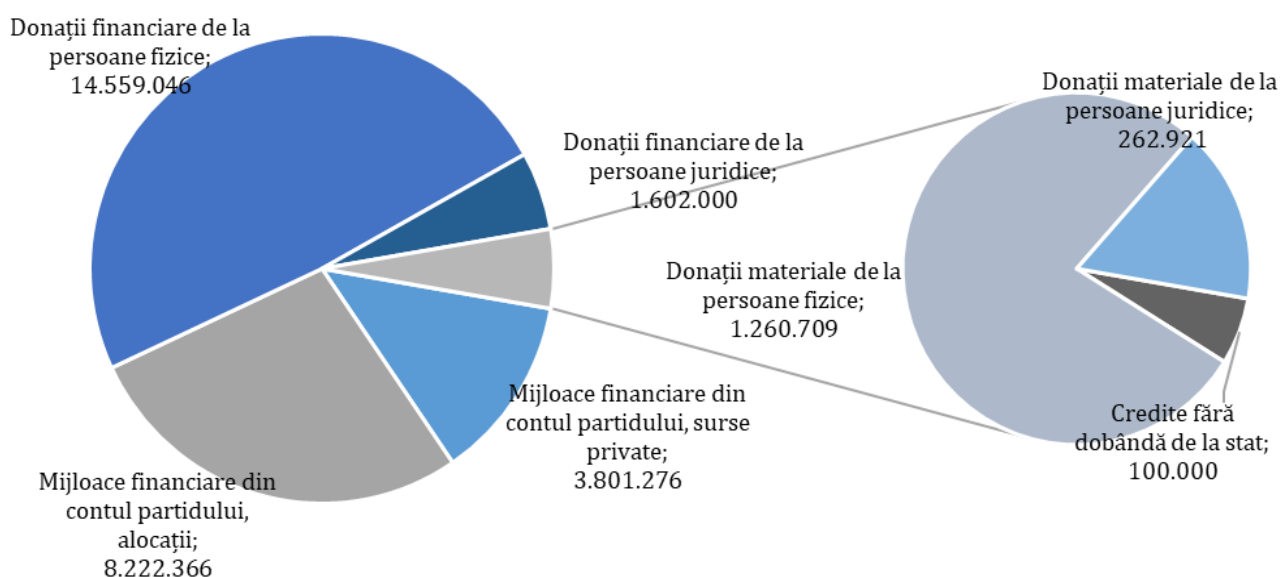
⁸³ PSDE, MPSN, PL, PSRM, PVE, PN, PPN, PNL, PLDM, PPDA, ALDE, PR, PPPDA, PAS, CC, PDMM, PONA, PS, PDCM, PȘ, CUB, MAN, LOC, MRM, BE Ruslan Codreanu.

⁸⁴ CI Rusu Tatiana, CI Cimpoș Valentin, CI Marahovschi Victor, CI Dudoglo Nicolai, CI Topal Anatoli, CI Chiciuc Piotr.

⁸⁵ PN, PLDM, ALDE, PR, PPPDA, PAS, PS, CUB, MAN, LOC, BE Ruslan Codreanu, CI Fucedji Vadim.

⁸⁶ PSDE, PSRM, PN, PPDA, PAS, PȘ, MAN, PNM, MRM, BE Ruslan Codreanu și CI Burlea Ion.

**Sursele de venit declarate de concurenții electorali
(6 - 27 octombrie 2023)**

Potrivit art. 57, alin. (4), Cod electoral, persoanele fizice pot face donații în numerar în valoare de până la un salariu mediu pe economie – adică 11.700 lei.

Contrar celor expuse, în cazul a 5 concurenți electorali a fost observată colectarea donațiilor în numerar cu depășirea limitei menționate, după cum urmează:

- ALDE, la 07.10.2023, a înregistrat o donație în numerar de 20.000 de lei, depășind plafonul cu 8.300 de lei;
- PȘ, la 19.10.2023, a înregistrat o donație în numerar de 15.000 de lei, depășind plafonul cu 3.300 lei;
- CI Guțan Valeriu, la 17.10.2023, a înregistrat o donație în numerar de 42.000 de lei, depășind plafonul cu 30.300 de lei;
- CI Cuzuioc Ghenadie, la 17.10.2023, a înregistrat o donație în numerar de 12.000 de lei, depășind plafonul cu 300 de lei;
- PSRM, în perioada 25 - 27 octombrie 2023, a înregistrat 5 donații în numerar a câte 15.000 de lei, o donație în numerar de 20.000 de lei și una - de 30.000 lei, depășind plafonul cumulativ cu 36.500 de lei.

Prin urmare, constatăm că cei 5 concurenți enunțați urmează să transfere la bugetul de stat cumulativ suma de 78.700 de lei.

Potrivit art. 54, alin. (5), Cod electoral, este interzisă finanțarea ori susținerea materială sub orice formă a campaniilor electorale de către persoanele juridice care, în ultimii trei ani înainte de începerea perioadei electorale, au încheiat contracte de achiziții publice de lucrări, bunuri sau servicii în sensul Legii nr. 131/2015 privind achizițiile publice. Contrar celor expuse, în cazul a 2 concurenți electorali a fost observată colectarea donațiilor în valoare cumulativă de 50.143,84 de lei, cu încălcarea prevederii enunțate supra, după cum urmează:

- PAS, la 24.10.2023, a înregistrat o donație de 50.000 de lei de la Moldpresa Grup SRL⁸⁷;

⁸⁷ Potrivit paginii oficiale a Agenției Achiziții Publice, ultimul contract semnat de Moldpresa Grup SRL în condițiile Legii privind achizițiile publice a fost la 22.08.2023, cu Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie Nicolae Testemițanu, în valoare de 576.881,50 lei.

- MAN, la 10.10.2023, a înregistrat o donație materială în valoare de 143,84 de lei (drept locațiune pentru spațiu de plasare a publicității) de la Alfin Protect SRL⁸⁸.

Potrivit art. 57, alin. (4), pct. 2), lit. c), Cod electoral, în cazul efectuării donațiilor pentru susținerea campaniilor electorale, persoanele juridice urmează să prezinte spre păstrare concurenților electorali informația eliberată de la Serviciul Fiscal de Stat despre lipsa restanțelor față de buget. Donațiile primite cu încălcarea prevederilor alin. (4) pct. 2) sunt virate în bugetul de stat, în baza unei hotărâri adoptate de CEC.

Contrar celor expuse, în rezultatul verificării de către Promo-LEX a donațiilor raportate de la persoane juridice, în cazul a 6 concurenți electorali au fost identificate donații de la persoane juridice ce înregistrează restanțe la bugetul de stat în valoare cumulativă de 393,5 mii lei (a se vedea tabelul nr. 6). Astfel, 10 donații au fost identificate a fi făcute pentru PAS (99.900 de lei), 3 donații – pentru MAN (26.622,38 lei), câte o donație pentru CUB (137.000 lei), PLDM (70.000 lei), PS (10.000 lei) și LOC (50.000 lei).

Tabelul nr. 6. Donații de la persoane juridice care înregistrează restanțe la bugetul de stat

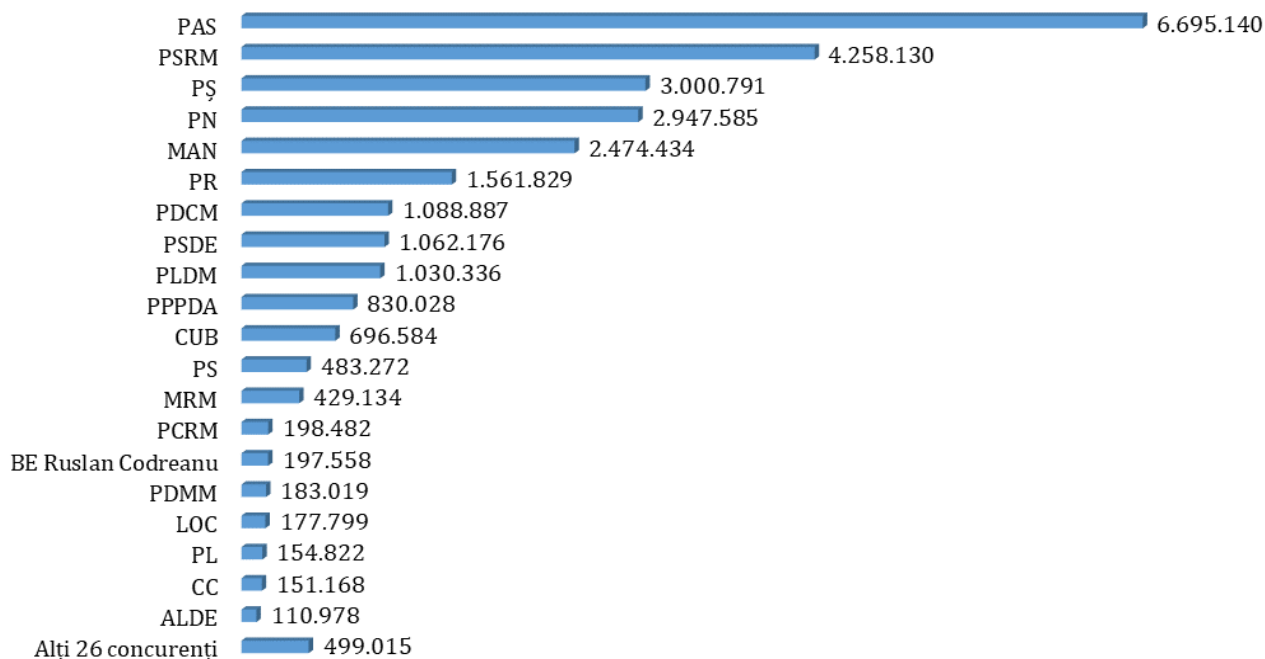
Concurent electoral	Data donației	Valoarea donației (lei)	Donator
PLDM	19.10.2023	70.000	Bogdas Trans SRL
PAS	12.10.2023	4.000	B. Fortuna Î.I.
	18.10.2023	25.000	Veles-Ventura SRL
	23.10.2023	10.000	Panvio-Auto SRL
	23.10.2023	20.000	Madame Style SRL
	24.10.2023	10.000	Stâncăuți SRL
	24.10.2023	10.000	Good Autoservice SRL
	25.10.2023	10.000	Mini Auto- Grup SRL
	25.10.2023	10.000	Catalor – IID SRL
	21.10.2023	300	Cooperativa de Consum din Cania
	21.10.2023	600	Uniunea Cooperativelor de Consum din or. Falesti
PS	16.10.2023	10.000	Vava Trade Invest SRL
CUB	20.10.2023	137.000	Linacor SC SRL
MAN	09.10.2023	6.849,32	Î.I. Somes-Hîncu
	10.10.2023	19.533,33	Î.I. Somes-Hîncu
	10.10.2023	239,73	Claus-D SRL
LOC	10.10.2023	50.000	Leader Energy Group SRL
Total	17 donații	393.522,38	

6.2.2. Cheltuielile financiare declarate și destinația acestora

Potrivit paginii oficiale CEC la situația din 31 octombrie 2023, în perioada 6 – 27 octombrie 2023, 30 formațiuni politice și 16 CI au raportat cheltuieli de 28,2 mil. de lei, dintre care 1,4 mil. de lei au fost din donații materiale. Cele mai multe cheltuieli au fost raportate de PAS – 24%, urmat de PSRM – 15%, PȘ – 11%, PN – 10% și MAN – 9% (a se vedea graficul nr. 7). Ca și în cazul veniturilor, constatăm că 5 partide politice au raportat 69% din totalul cheltuielilor declarate, iar ceilalți 41 concurenți electorali – doar 31% din cheltuieli (25 formațiuni politice și 16 CI).

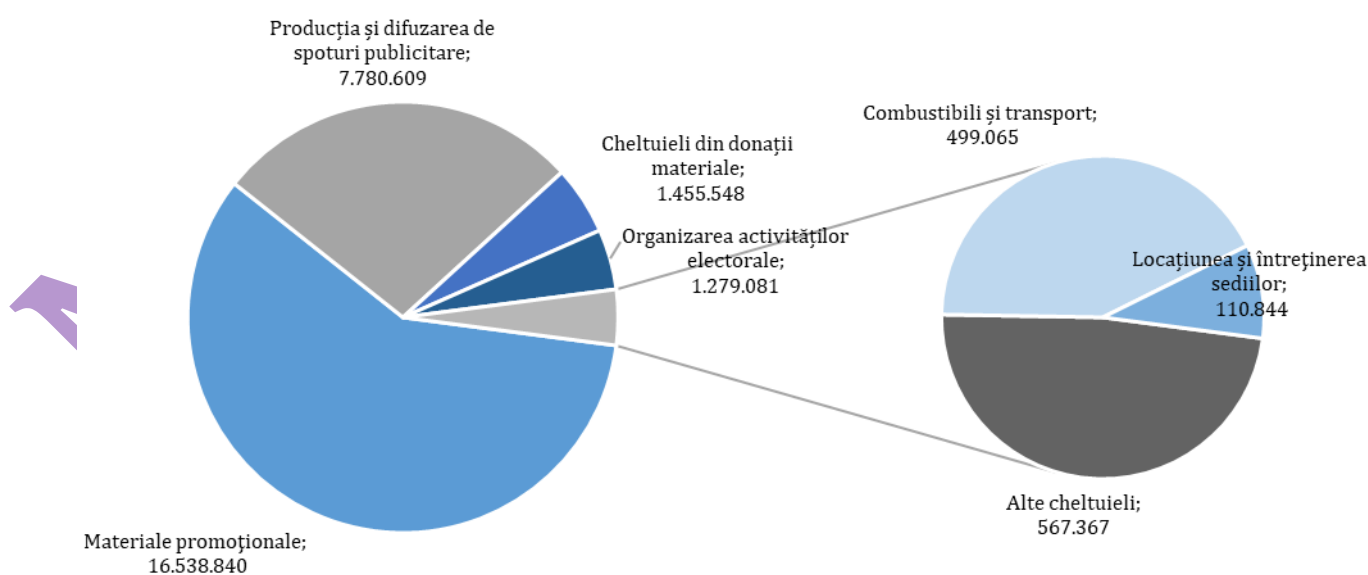
⁸⁸ Potrivit paginii oficiale a Agenției Achiziții Publice, ultimul contract semnat de Alfin Protect SRL în condițiile Legii privind achizițiile publice a fost la 12.01.2022, cu Agenția Servicii Publice, în valoare de 7.000,79 lei.

**Cheltuielile declarate de concurenții electorali
(6 - 27 octombrie 2023)**

În funcție de destinația cheltuielilor raportate, cele mai multe au fost pentru producerea materialelor promoționale (ziare, afișe, veste, bannere, pixuri etc.) – 59%, urmate de producția și difuzarea de spoturi publicitare (unde au fost atribuite panourile stradale, publicitatea radio, TV, pe internet etc.) – 28%, organizarea activităților/eventimentelor electorale – 5% și, respectiv, cheltuielile din donații materiale – 5% (a se vedea graficul nr. 8).

**Destinația cheltuielilor raportate de concurenții electorali
(6 - 27 octombrie 2023)**

6.3. Monitorizarea civică a finanțării campaniei electorale

În baza rapoartelor completate de observatorii Promo-LEX, au fost estimate cheltuielile concurenților electorali efectuate în perioada 6 - 27 octombrie 2023. După estimarea acestora, cheltuielile respective au fost contrapuse cu cheltuielile declarate la CEC în rapoartele privind finanțarea campaniei electorale. Drept reperi metodologice pentru estimarea cheltuielilor au fost aplicate prețurile minime de piață identificate pentru serviciile, bunurile și lucrările utilizate de concurenți în scop de agitație electorală.

Menționăm că prețurile respective au fost aplicate uniform pentru toți concurenții electorali. În legătură cu acest aspect, considerăm că pot exista unele divergențe între costurile aplicate de Promo-LEX și cele indicate de concurenții electorali (atât la raportarea cheltuielilor financiare, cât și a cheltuielilor din donații materiale).

IMPORTANT! Atragem atenția că sumele estimate de Promo-LEX pentru concurenții electorali au fost în baza rapoartelor financiare publicate pe pagina oficială a CEC la situația din 31 octombrie 2023.

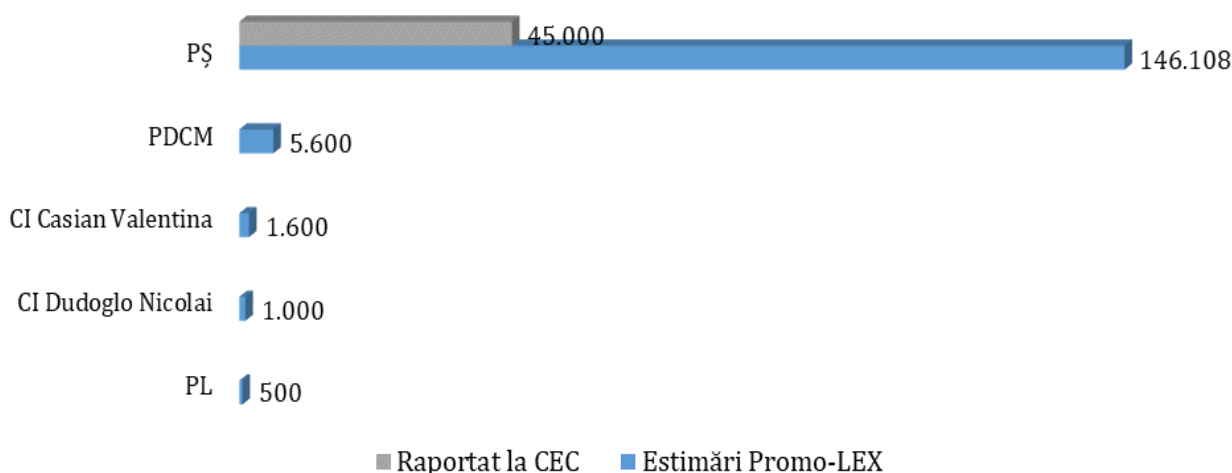
6.3.1. Estimarea cheltuielilor pentru organizarea evenimentelor electorale

În perioada monitorizată, observatorii Promo-LEX au raportat în privința concurenților electorali despre organizarea întrunirilor electorale, evenimentelor de lansare în campanie, de distribuire a materialelor electorale etc.

În baza acestora, au fost estimate cheltuieli neraportate de 5 concurenți electorali în valoare de cel puțin **109.808 de lei** (a se vedea graficul nr. 9). În cazul celorlalți concurenți electorali, care nu se regăsesc în grafice, sumele estimate nu au depășit cheltuielile raportate de aceștia la CEC. Aceeași abordare este și în cazul tuturor cheltuielilor estimate în continuare.

Graficul nr.9

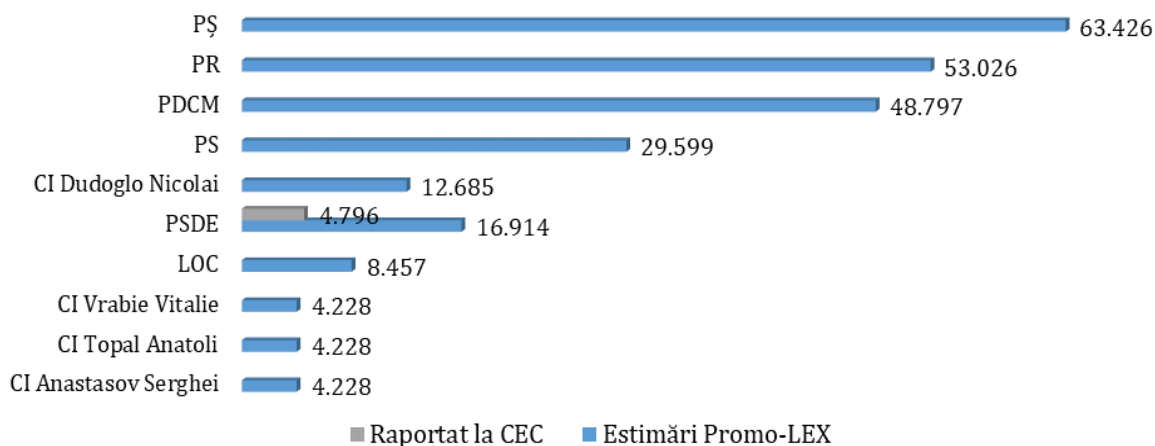
**Estimarea cheltuielilor pentru organizarea evenimentelor electorale
(6 - 27 octombrie 2023)**

6.3.1.1. Estimarea cheltuielilor pentru spațiile/dispozitivele fixe pentru publicitate

Observatorii Promo-LEX au raportat despre utilizarea publicității stradale de către concurenții electorali. În baza rapoartelor respective, au fost estimate cheltuieli neraportate în cazul a 10 concurenți electorali în valoare de cel puțin **240.793 de lei** (a se vedea graficul nr. 10).

**Estimarea cheltuielilor pentru spațiile/dispozitivele fixe pentru publicitate
(6 - 27 octombrie 2023)**

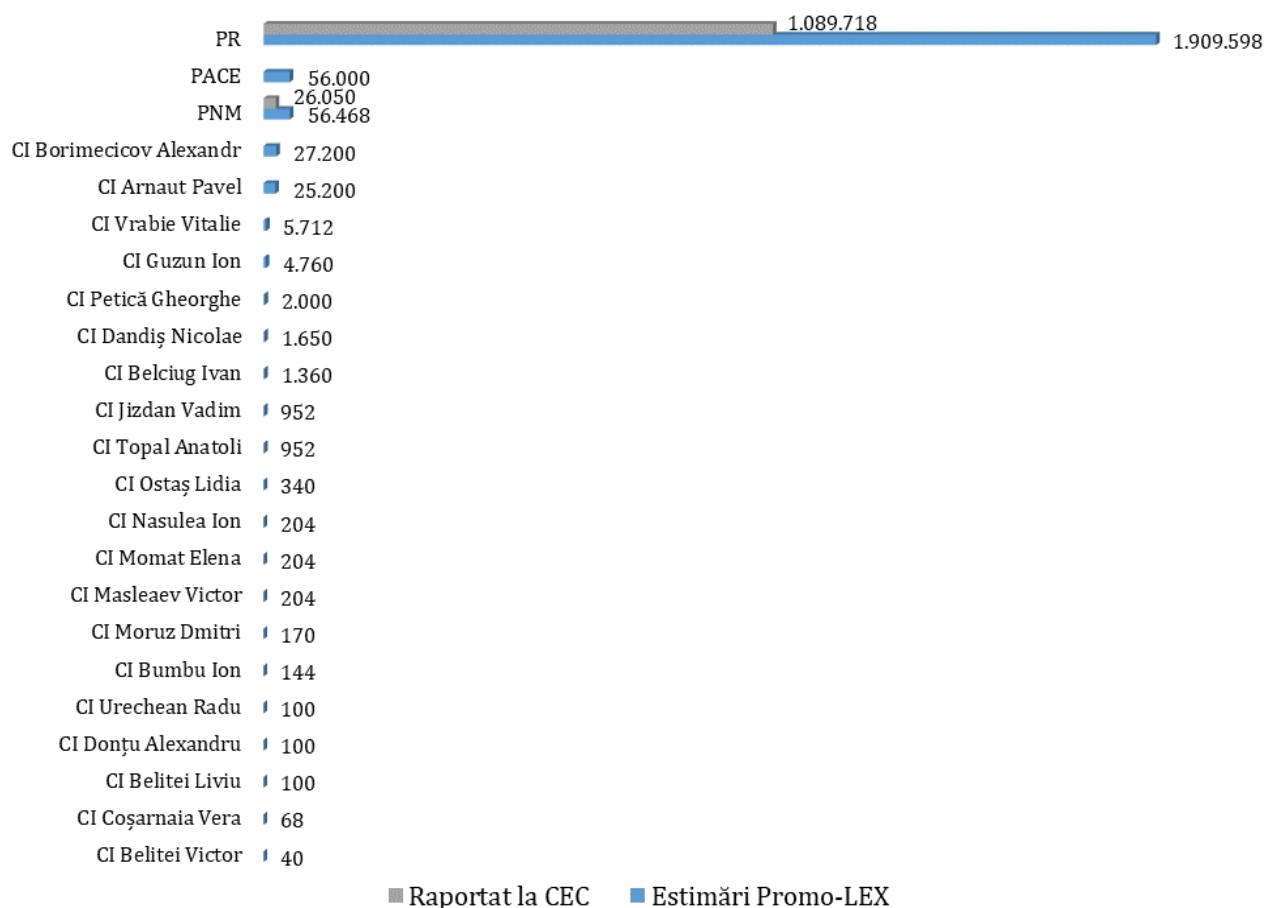

6.3.1.2. Estimarea cheltuielilor pentru materialele promoționale

Potrivit observatorilor Promo-LEX, concurenții electorali utilizează în campanie o gamă largă de materiale promoționale. În baza informației raportate, au fost estimate cheltuieli neraportate pentru 23 concurenți electorali în valoare de cel puțin **977.758 de lei** (a se vedea graficul nr. 11).

Graficul nr. 11

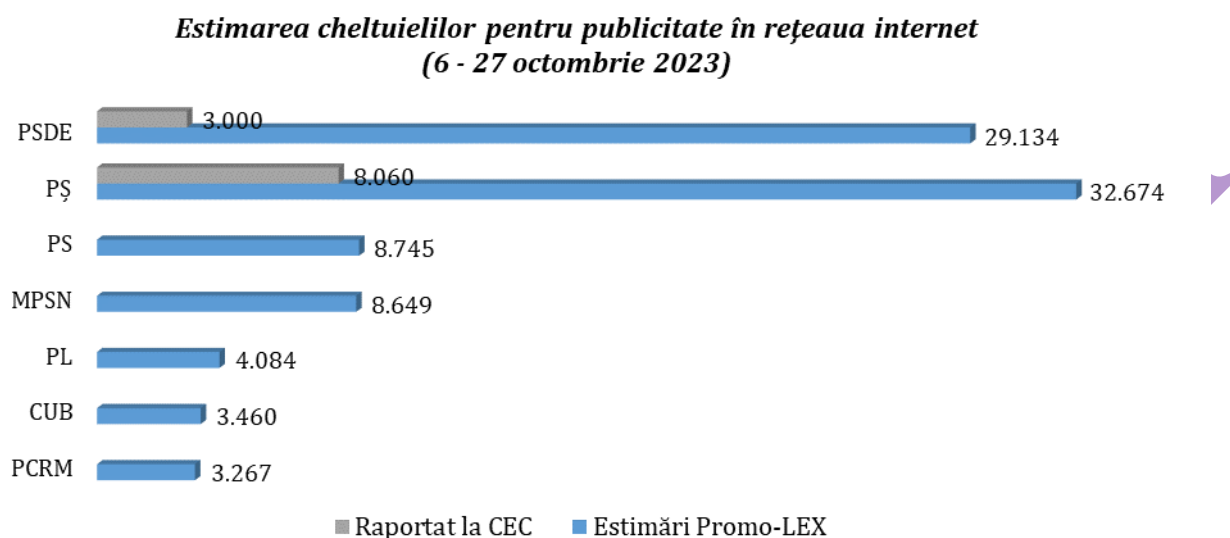
**Estimarea cheltuielilor pentru materialele promoționale
(6 - 27 octombrie 2023)**

6.3.1.3. Estimarea cheltuielilor pentru publicitate pe rețeaua internet

În perioada monitorizată, a fost observată utilizarea largă a publicității pe internet prin transmiterea live a conferințelor de presă, prin plasarea de bannere online etc. În baza rapoartelor recepționate, au fost estimate cheltuieli neraportate pentru 7 concurenți electorali în valoare de cel puțin **78.954 de lei** (a se vedea graficul nr. 12).

Graficul nr. 12

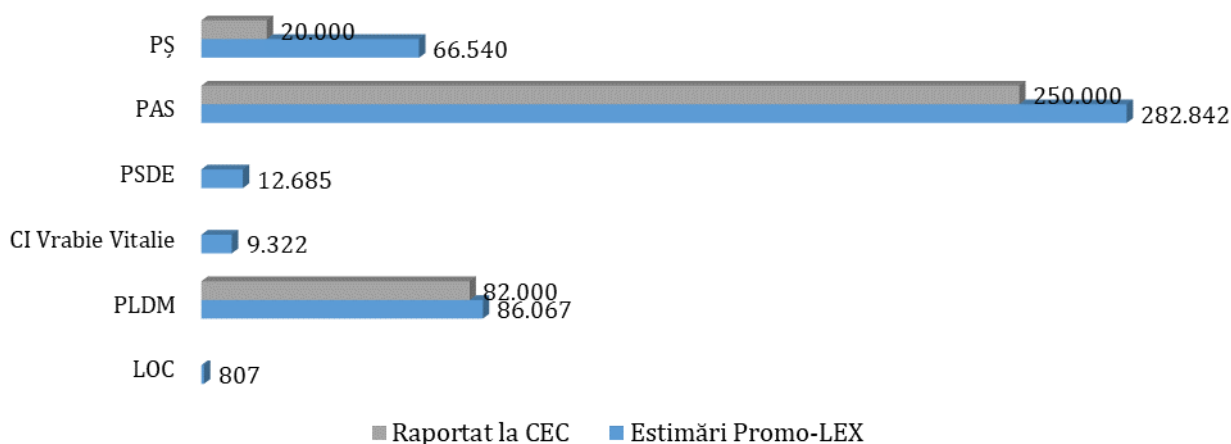

6.3.1.4. Estimarea cheltuielilor pentru publicitatea pe rețele de socializare

Ca și în cadrul scrutinelor anterioare, publicitatea sponsorizată pe rețelele de socializare este utilizată la scară largă. În baza informației identificate în rapoartele publice accesibile pe Meta, au fost estimate cheltuieli neraportate de 6 concurenți electorali în valoare de cel puțin **106.262 de lei** (a se vedea graficul nr. 13).

Graficul nr. 13

**Estimarea cheltuielilor pentru publicitatea pe rețele de socializare
(6 - 27 octombrie 2023)**

Cu referire la cheltuielile pe rețelele de socializare, au fost observate cheltuieli care nu pot fi atribuite nici unui concurent electoral din considerentul că nu există informații privind furnizorul acestei publicități, precum și din cauza că promovează negativ anumiți concurenți electorali. Astfel, de exemplu, au fost identificate cel puțin 3 pagini - Ivan Trotuar, SOS Chișinău și Eu Iubesc Chișinăul – prin intermediul cărora se face campanie negativă împotriva candidatului MAN la funcția de primar al mun.

Chișinău, Ion Ceban. Cheltuielile efectuate în acest scop în perioada 6 – 27 octombrie au fost de minim 16.472 lei.

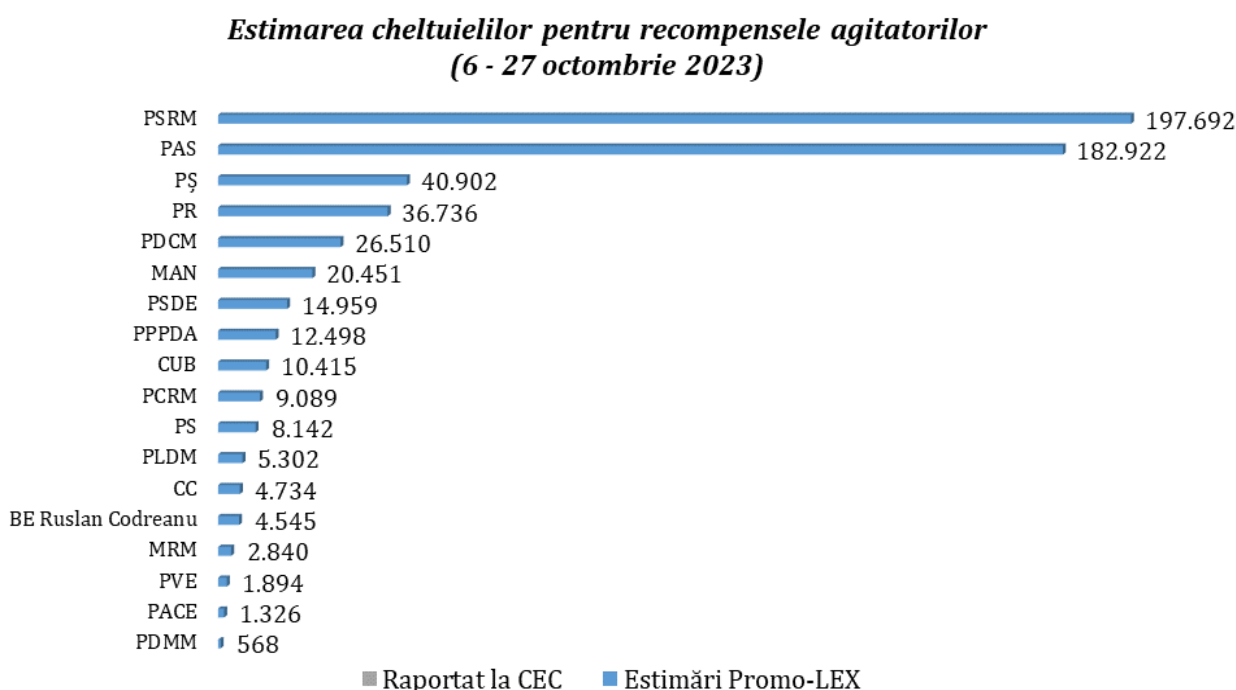
În alte 3 cazuri identificate, fără a fi publicată informația despre furnizorul real al publicității plătite, se promovează PȘ și candidații desemnați de partidul menționat. Astfel, prin intermediul paginilor "Posibilitățile Moldovei", "Presa Moldova", "Resursele Moldovei" și "Acasă e Moldova", au fost estimate cheltuieli de promovare a PȘ în valoare de minim 66.540 lei (6 – 27 octombrie 2023).

În context, menționăm că Promo-LEX a elaborat un document de politici privind finanțarea politică și electorală de către „părți terțe”, în care a argumentat necesitatea reglementării finanțării politice și electorale de părțile menționate⁸⁹.

6.3.1.5. Estimarea cheltuielilor pentru recompensele agitatorilor

Observatorii Promo-LEX au raportat despre implicarea agitatorilor în activități de campanie electorală a concurenților electorali. În baza rapoartelor expediate, în cazul a 18 concurenți au fost estimate cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin **581.525 de lei** (a se vedea graficul nr. 14).

Graficul nr. 14

Cu referire la implicarea agitatorilor și raportarea cheltuielilor pentru activitățile prestate de aceștia, în rezultatul verificării rapoartelor financiare, au fost sesizate abordări neuniforme în raportarea acestora.

Astfel, implicarea voluntarilor a fost raportată de 10 concurenți electorali – PSRM, PN, PLDM, PPDA, PPPDA, PS, PNM, LOC, MRM și BE Ruslan Codreanu. Dintre aceștia, 6 - PSRM, PPDA, PS, LOC, MRM și BE Ruslan Codreanu – au raportat "zero" lei cheltuieli pentru prestația acestora. În cazul celorlalți 4 concurenți electorali – PN, PLDM, PPPDA și PNM – abordarea a fost diferită. Astfel, în cazul PNM, au fost raportate cheltuieli financiare pentru remunerarea voluntarilor. În cazul PN, în primele rapoarte financiare, prestația agitatorilor a fost raportată drept donații materiale de la persoane fizice, cu includerea cheltuielilor respective în raportul general. În ultima săptămână însă, cheltuielile estimate pentru prestația agitatorilor (333.514 lei) – nu au fost incluse în raportul general privind finanțarea campaniei. Aceeași abordare ca și în cazul PN a fost observată și în cazul rapoartelor financiare ale PLDM și PPPDA. Aceștia au estimat cheltuieli pentru prestația agitatorilor, însă nu le-au raportat în raportul generalizator privind finanțarea campaniei la categoria de cheltuieli de campanie efectuate.

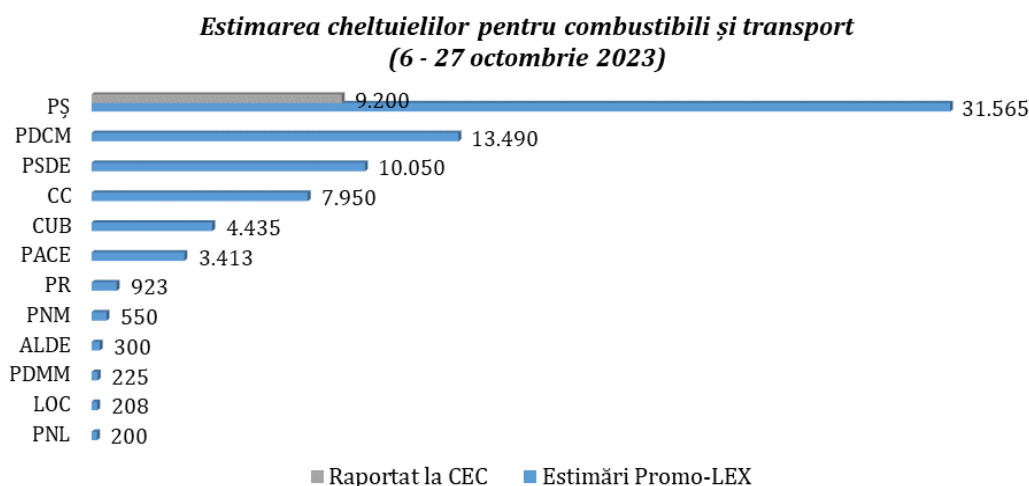
⁸⁹ [DOCUMENT](#) DE POLITICI: Finanțarea politică și electorală de către „părți terțe”.

În contextul celor expuse, reiterăm necesitate elaborării de către CEC a unui ghid/instrucțiuni privind modul de completare a rapoartelor privind finanțarea campaniei electorale.

6.3.1.6. Estimarea cheltuielilor pentru combustibili și transport

În perioada monitorizată, observatorii Promo-LEX au raportat activități de campanie care au implicat deplasarea concurenților electorali sau a persoanelor detașate/delegate de aceștia în localitățile Republicii Moldova, ceea ce a determinat efectuarea cheltuielilor pentru transport. În baza informației menționate, au fost estimate cheltuieli neraportate de 12 concurenți electorali în valoare de cel puțin **64.108 de lei** (a se vedea graficul nr. 15).

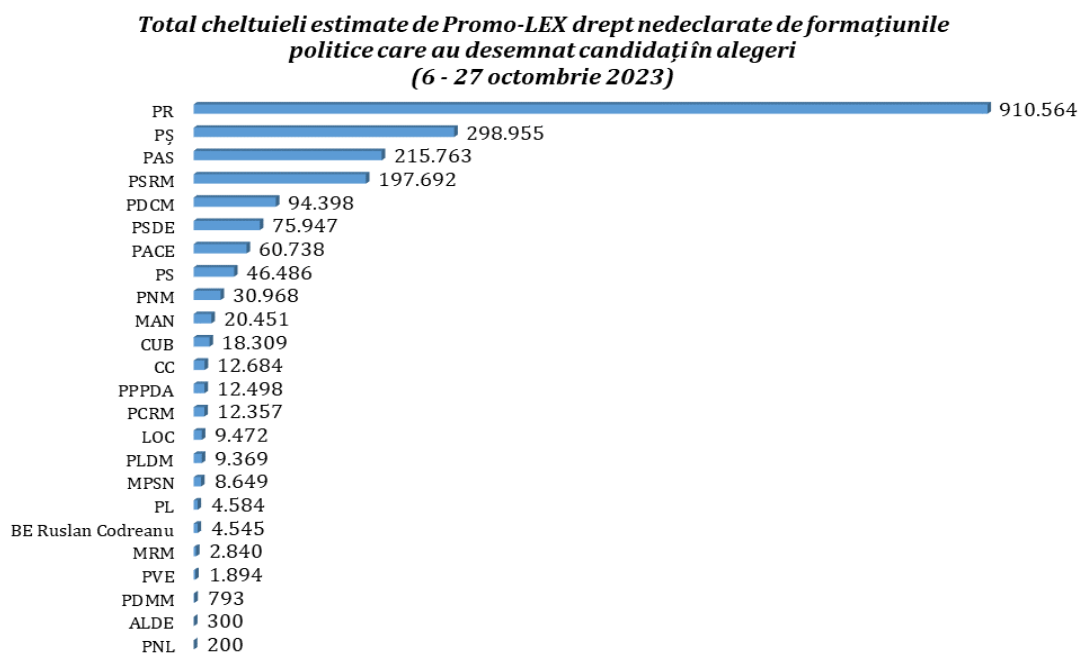
Graficul nr. 15

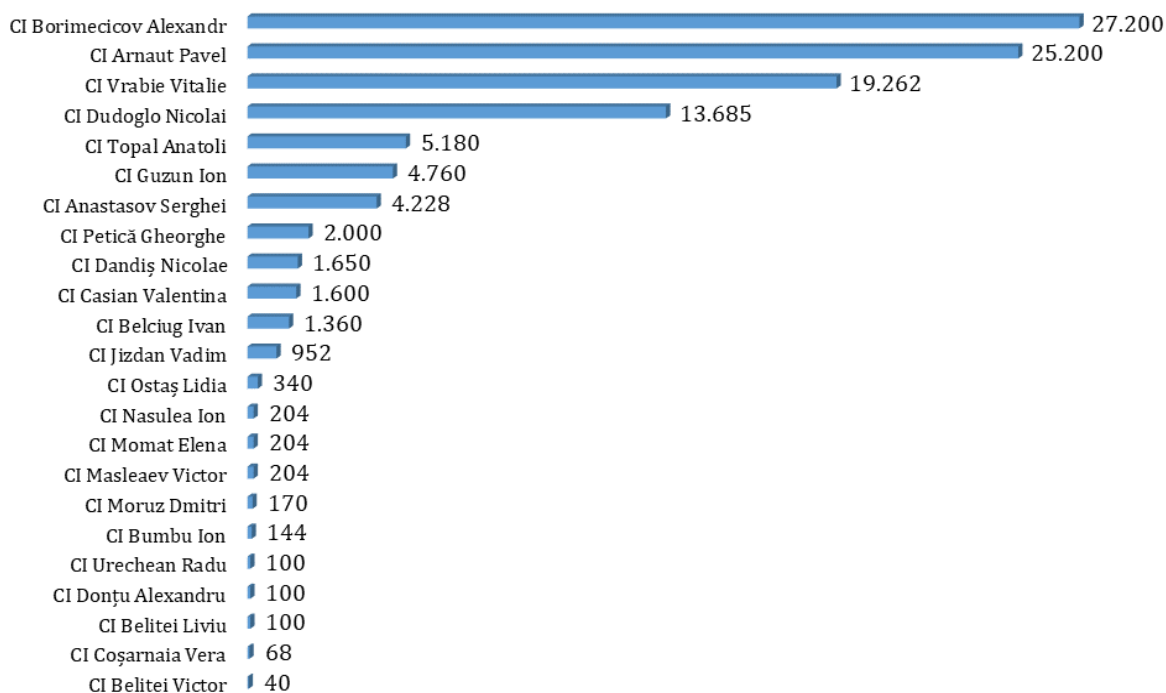
6.3.2. Concluzii privind monitorizarea civică a finanțării campaniei electorale

În contextul celor relatate, în baza rapoartelor observatorilor Promo-LEX, pentru activitățile desfășurate de 24 formațiuni politice și 23 CI în campania electorală au fost estimate cheltuieli neraportate de cel puțin **2.159.207 de lei**, dintre care 95% (2.050.455 de lei) a fost pentru 24 formațiuni politice (a se vedea graficul nr. 16), iar 5% (108.752 de lei) – pentru 23 CI (a se vedea graficul nr. 17).

Graficul nr. 16

**Total cheltuieli estimate de Promo-LEX drept nedeclarate de candidații
independenți înregistrați în alegeri
(6 - 27 octombrie 2023)**

Din totalul cheltuielilor estimate drept neraportate, 42% au fost pentru PR, urmate de PȘ – 14%, PAS – 10% și PSRM – 9%. În funcție de destinația cheltuielilor estimate drept neraportate, cele mai multe au fost pentru materialele promoționale – 45%, urmate de cele pentru recompensele agitatorilor – 27% și cheltuielile pentru spațiile/dispozitivele fixe pentru publicitate – 11%.

VII. DISCURSUL DE URĂ ȘI INSTIGARE LA DISCRIMINARE

În perioada 13 – 29 octombrie 2023, au fost identificate cel puțin șase cazuri de discurs de ură și discurs sexist. Discursurile de ură au avut la bază criteriile: „apartenență politică”, „orientare sexuală/identitate de gen” și „sex/gen” și au fost îndreptate împotriva politicianilor și competitorilor electorali (4 cazuri), femeilor (3 cazuri) și persoanelor LGBT (2 cazuri). Cele șase cazuri au fost distribuite de 1144 ori și vizualizate de peste 107 de mii de ori.

Mai jos, prezentăm două dintre cazurile identificate care reprezintă discurs de ură și limbaj sexist îndreptat împotriva competitorilor electorali și/sau politicianilor.

Pe data de 29 octombrie 2023, pe canalul de YouTube urmărit de peste 128 de mii de persoane (conținut distribuit și pe pagina personală de Facebook cu peste 311 de mii de urmăritori), Renato Usatîi, președintele PN, candidat la funcția de consilier pentru primăria mun. Bălți din partea partidului și ex-primar al mun. Bălți, în cadrul materialului video „Online! Puterea e în Adevăr 8!”, a promovat un discurs de ură prin justificarea violenței în raport cu membrii partidului politic „Șor”:

„Renato Usatîi: *La noi este o anarhie unde fiecare face ce vre. Unul din exemplele cele mai bune ce înseamnă anarhie îi cetățeanul Șor, cărui, vrei nu vrei, i-am dedicat ultimele vreo 36 de ore. Adică...*

Gheorghe Gonța: *Ajungem și acolo.*

Renato Usatîi: *Da, sper și să-l trecem, nu numai să-l ajungem. Că ăștia trebu trecuți cu tancul și dați cu кислота (n.t.: hidroxid de sodiu), și vorbiți? Eu înțelegem ce înseamnă grupă criminală organizată, da aicea-i...⁹⁰*

[...] Până la moment, în afară de operațiunea din Vulcănești, o fost prezentate probele, da. Unii ședeau și это туда, это сюда, это вот сюда (n.t. aceasta acolo, aceasta aici, această iată aici), și... Adică eu n-am văzut probe prezentate de autorități. Versiuni, țipete, că trebuie scoși bandiții lui Șor și așa mai departe. Măi, bandiții lui Șor trebuiau demult puși într-un butoi, variți (n.t. sudați) cu сварка (n.t. aparat de sudură) și dați la Педугрунал (notă: mâncare pentru câini) și la Whiskas (notă: mâncare pentru pisici).⁹¹

Pe data de 22 octombrie 2023, Igor Dodon, ex-președintele Republicii Moldova (2016-2020), secretar executiv al partidului politic „Partidul Socialiștilor din Republica Moldova”, în cadrul unui eveniment electoral din satul Moșana, raionul Dondușeni, a utilizat un limbaj sexist în raport cu președinta Maia Sandu, afirmând:

«К сожалению, Maia Санду этого не понимает и не поймёт. Ну давайте, честно, её ничего не держит в этой стране. Семьи нету. Я вообще считаю, что руководитель, тем более такого масштаба... я уже про гражданство молчу, что должен быть только молдавское гражданство, только молдавское гражданство. У меня нету другого гражданства. Ну это должен быть семьянин, который, ну если у тебя нету детей, ты не знаешь, что это такое, и ты хочешь руководить целым народом, целой страной... У тебя же никаких забот нету. Ты завтра возьмёшь чемоданчик и убежишь куда-то. Нельзя избирать людей, которые не видят своё будущее в своей стране. А у нас, у руководства, и в президентуре, и в правительстве, и в парламенте, к сожалению люди, которые не связывают своё будущее с этой страной.»⁹²

⁹⁰ Renato Usatîi, Online! Puterea e în Adevăr 8!, min. 21:58, <https://www.youtube.com/watch?v=bxRH1CSO454&t=2s> (accesat la data de 30.10.2023).

⁹¹ Renato Usatîi, Online! Puterea e în Adevăr 8!, min. 40:47, <https://www.youtube.com/watch?v=bxRH1CSO454&t=2s> (accesat la data de 30.10.2023).

⁹² Igor Dodon, eveniment electoral în satul Moșana, raionul Dondușeni, min: 04:10, <https://www.youtube.com/watch?v=3k8qPeSSh08&t=315s> (accesat pe data de 30.10.2023).

RECOMANDĂRI

Parlamentului Republicii Moldova

1. Completarea art. 165 alin. (2) din Codul electoral cu textul „sau la cererea candidatului de listă”. Considerăm că și candidații de pe listă ar trebui să dispună de dreptul de a se retrage, nu doar partideul politic sau blocul electoral care a depus această listă de candidați.

Comisiei Electorale Centrale și organelor electorale inferioare:

2. Examinarea și emiterea soluțiilor în termene restrânse, astfel încât contestațiile să reușească să beneficieze de dreptul la un recurs efectiv.
3. Publicarea în termen restrâns și în număr deplin a tuturor contestațiilor, sesizărilor, cererilor și soluțiilor asupra acestora.
4. Publicarea rapoartelor financiare pe pagina CEC într-un format care ar corespunde principiilor datelor deschise.
5. Publicarea rapoartelor financiare corectate pentru toți concurenții electorali.
6. Evitarea obstrucționării organizării dezbaterilor publice electorale în calitate de măsuri de educație electorală, care potrivit Codului electoral pot fi realizate de organizații și grupuri ale societății civile, de instituții de educație, mass-media și alte părți interesate, menită să sporească gradul de cunoștințe al cetățenilor privind procesele politice și electorale pentru exercitarea votului conștient și liber exprimat.
7. Verificarea dacă susținerea candidaților de către concurenții a căror înregistrare ar putea fi anulată se materializează prin alte forme decât o declarație scrisă sau verbală, și să verifice modul de finanțare a campaniilor electorale ale acestora, pentru a asigura egalitatea concurenților electorali și a nu admite raportarea lacunară sau utilizarea fondurilor financiare și materiale nedeclarate.

Agenciei Servicii Publice:

8. Crearea unui grup de lucru, cu implicarea reprezentanților Comisiei Electorale Centrale și ai primăriei comunei Corjova, cu scopul soluționării problemei includerii în listele electorale de bază a tuturor alegătorilor din comuna Corjova.

Comisiei pentru Situații Excepționale

9. Abținerea de la intervenția în organizarea și desfășurarea alegerilor, iar în contextul nemijlocit al suspendării licențelor celor șase posturi de televiziune, să ofere explicații extinse privind circumstanțele faptice și juridice ce justifică măsurile restrictive.

ABREVIERI

ALDE – Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa

alin. – alineatul

ANI – Autoritatea Națională de Integritate

APL – administrația publică locală

art. – articolul

BESV – birou electoral al secției de votare

CC – Partidul Politic Partidul Acțiunii Comune – Congresul Civic

CEC – Comisia Electorală Centrală

CECE – Consiliul electoral al circumscripției electorale de nivelul al II-lea

CI – candidat independent

CICDE – Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral

CNESP – Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică

CUB – Partidul Politic Coaliția pentru Unitate și Bunăstare

FASM - Partidul Politic Forța de Alternativă și de Salvare a Moldovei

lit. – litera

LOC – Partidul Politic Liga Orașelor și Comunelor

MAI – Ministerul Afacerilor Interne

MAN – Partidul Politic Mișcarea Alternativa Națională

MO – Misiune de observare

MPSN – Mișcarea Profesioniștilor Speranța – Надежда

MRM – Partidul Politic Mișcarea Respect Moldova

mun. – municipiu

NOI – Partidul Politic Noua Opțiune Istorică

nr. – număr

OSCE/ODIHR – Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului

OTL – observator pe termen lung

OTS – observator pe termen scurt

PACE – Partidul Politic Partidul Acasă Construim Europa

PAS – Partidul Politic Partidul Acțiune și Solidaritate

PC – Partidul Conservator

PCRM – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova

pct. – punctul

PDCM – Partidul Politic Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei

PDMM - Partidul Politic Partidul Democrat Modern din Moldova

PL – Partidul Liberal

PLDM – Partidul Liberal Democrat din Moldova

PN – Partidul Politic „Partidul Nostru”

PNL – Partidul Național Liberal

PNM – Partidul Politic Partidul Național Moldovenesc

PPDA – Partidul Politic „Democrația Acasă”

PPFD – Partidul Politic „Forța Diasporei”

PPN – Partidul Politic Noi

PPPDA – Partidul Politic Platforma Demnitate și Adevăr

PPPO – Partidul Politic „Puterea Oamenilor”

PPVP – Partidul Politic „Voința Poporului”

PR – Partid Politic Partidul „Renaștere”

PS – Partidul Politic Partidul Schimbării

PSDE – Partidul Social Democrat European

PSRM – Partidul Politic Partidul Socialiștilor din Republica Moldova

PȘ – Partidul Politic „Șansă”

PVE – Partidul Politic Partidul Verde Ecologist

r. – raion

RFE – Registrul funcționarilor electorali

SV – secție de votare

UAT – unitate administrativ-teritorială

UCSM – Partidul Politic Uniunea Creștin-Socială din Moldova

UE – Uniunea Europeană

USAID – Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională

NEREDACTAT

ANEXE

**Anexa nr. 1. Înregistrarea/acreditarea persoanelor autorizate
să participe la procedurile electorale**

Tabelul nr. 1.1. Observatorii acreditați de CEC⁹³

Observatori naționali				Total	
Asociația Promo-LEX	997	Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova	29	1094	
Asociația pentru siguranța urbană și mediere din Moldova	5	Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT”	2		
Asociația obștească „MIRAD”	21	Asociația obștească „Centrul pentru Dezvoltare Educațională și Comunitară (CDEC)”	21		
Instituția Publică „Centrul de instruire continuă în domeniul electoral”	17	Fundația „Est-Europeană”	2		
Observatori și experți internaționali					
Ambasada Republicii Cehe	2	Ambasada Republicii Lituania	4	399	
Ambasada Regatului Țărilor de Jos	6	Ambasada Republicii Slovenia	1		
Ambasada Republicii Finlanda	3	Ambasada Republicii Franceze	5		
Ambasada Republicii Austria	4	Ambasada Republicii Turcia	5		
Ambasada Japoniei	4	Ambasada Regatului Suediei	5		
Ambasada Republicii Federale Germania	5	Ambasada Republicii Letonia	2		
Ambasada Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord	5	Ambasada Statelor Unite ale Americii	31		
Ambasada Ungariei	1	Consulatul General al Republicii Turcia la Comrat	6		
Autoritatea Electorală Permanentă din România	1	Comisia Electorală Centrală a Republicii Albania	2		
Comisia Electorală Centrală a Georgiei	3	Comisia Electorală Centrală a Republicii Lituania	2		
Comisia Electorală Centrală a Republicii Albania	2	Comisia Centrală pentru Alegeri și Desfășurarea Referendumurilor a Republicii Kârgâze	2		
Comisia Electorală de Stat a Republicii Croația	2	Comisia Electorală Centrală a Republicii Kazahstan	3		
Comisia Electorală Centrală a Republicii Armenia	2	Comisia Electorală Centrală a Ucrainei	2		
Comisia Electorală Centrală a Republicii Uzbekistan	2	Comisia Electorală Centrală a Republicii Azerbaidjan	3		
Comitetul Electoral Național al Republicii Estonia	2	Consiliul Electoral Suprem al Republicii Turcia	2		
Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO)	235	Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO)	11		
Congresul Puterilor Locale și Regionale al Consiliului Europei	20	Asociația Pro Democrația Club Târgu Neamț	1		
Biroul de Cooperare al Elveției/Reprezentanța Ambasadei Confederației Elvețiene	1	Parlamentul European	12		
Interpreți confirmați					
Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO)	140	Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO)	5		159
Congresul Puterilor Locale și Regionale al Consiliului Europei	9	Parlamentul European	3		
Consulatul General al Republicii Turcia la Comrat	2				

⁹³ [Acreditarea](#) observatorilor.

Tabelul nr. 1.2. Jurnaliștii confirmați de către CEC⁹⁴ și CECE II

Instituția Privată „Radio Orhei”	1	Grupul de presă REALITATEA	9
Publicația Periodică Independentă „Observatorul de Nord”	7	Societatea cu Răspundere Limitată „NEWS MAKER”	7
Postul regional de televiziune „ELITA TV”	2	Asociația Obștească Pilgrim-Demo	9
Publicația periodică SRL „Ecoul nostru”	3	ORIZONT TV	36
Întreprinderea cu Capital Străin „REFORMA ART” SRL	1	Societatea cu Răspundere Limitată „VOCEA MEDIA”	11
Televiziunea regională „Gagauziya Radio Televizionu”	9	Televiziunea regională „ITV Moldova”	23
Portalul de știri Ziuadeazi.md	2	Portalul de știri Est Curier	4
Liber profesionist	1	„Filiala Societății Române de Televiziune”	4
		Total	129

Tabelul nr. 1.3. Autorizarea sondajelor de opinie și a exit-pollurilor⁹⁵

Autorizarea efectuării sondajelor de opinie	16
„IMAS-CERCETARE ȘI STRATEGII” SRL	1
„INTELLECT GROUP” SRL	6
„DATE INTELIGENTE” SRL	3
SC „MAGENTA CONSULTING” SRL	1
„MLD MEDIA” SRL	1
Î.M. „C.B.S.-RESEARCH” S.R.L.	3
„SIMPALS” S.R.L.	1
Autorizarea publicării sondajelor de opinie	5
Asociația Obștească Institutul de Politici Publice	1
„DATE INTELIGENTE” SRL	1
National Democratic Institute for International Affairs, Washington, sucursala Chișinău	3
Refuzarea efectuării sondajelor de opinie	1
„INTELLECT GROUP” SRL	1

Tabelul nr. 1.4. Aprobarea mesajelor de interes public⁹⁶

UN Women	2 spoturi video
Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii	1 spot video
Asociația Obștească Centrul CONTACT	1 spot video informativ-educativ
Comisia Electorală Centrală	9 spoturi video 1 broșură informativă 1 pliant informativ 5 postere informative
Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral	2 spoturi video informative
Oficiul Consiliului Europei la Chișinău	1 spot video informativ
Asociația obștească „Promo-LEX”	2 spoturi video informative
Total	25

⁹⁴ [Confirmarea](#) jurnaliștilor.

⁹⁵ [Autorizarea](#) sondajelor de opinie și a exit-pollurilor.

⁹⁶ [Aprobarea](#) mesajelor de interes public.

Anexa nr.2. Raportarea financiară de către partidele politice la CEC

Concurent	Înregistrare trezorer	Raport la început de campanie	Deschidere cont "Fond electoral"	Termen 06.10.2023	Termen 13.10.2023	Termen 20.10.2023	Termen 27.10.2023
ALDE	06.10.2023		06.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat
BE R.Codreanu	03.10.2023		12.10.2023	info	prezentat	prezentat	prezentat
CC	06.10.2023	13.10.2023	29.09.2023	13.10.2023	14.10.2023	prezentat	prezentat
CUB	06.10.2023		05.10.2023	06.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat
FASM					-	-	-
LOC	24.10.2023	06.10.2023	02.10.2023	06.10.2023	13.10.2023	prezentat	prezentat
MAN	06.10.2023	06.10.2023	29.09.2023	07.10.2023	13.10.2023	prezentat	prezentat
MPSN	17.10.2023		18.10.2023	06.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat
MRM	30.09.2023		04.10.2023	06.10.2023	13.10.2023	prezentat	prezentat
NOI	17.10.2023				info	-	-
PACE					-	-	-
PAS	30.09.2023	26.09.2023	28.09.2023	07.10.2023	13.10.2023	prezentat	27.10.2023
PCRM	06.10.2023	07.10.2023	04.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat
PDCM	30.09.2023		27.09.2023	06.10.2023	13.10.2023	20.10.2023	27.10.2023
PDMM	27.10.2023		02.10.2023	07.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat
PL	06.10.2023	07.10.2023	23.10.2023	info	info	prezentat	prezentat
PLDM	30.09.2023	01.10.2023	27.09.2023	06.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat
PN	06.10.2023	06.10.2023	05.10.2023	06.10.2023	13.10.2023	prezentat	prezentat
PNL	12.10.2023		13.10.2023		-	prezentat	-
PNM	09.10.2023		11.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat
PONA	06.10.2023		16.10.2023	09.10.2023	-	prezentat	prezentat
PPBN					-	-	info
PPDA	12.10.2023		13.10.2023	info	prezentat	prezentat	prezentat
PPFD	13.10.2023	21.10.2023	12.10.2023		-	prezentat	prezentat
PPM	09.10.2023		02.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat
PPN	12.10.2023		13.10.2023	info	info	info	prezentat
PPPDA	07.10.2023	05.10.2023	05.10.2023	06.10.2023	13.10.2023	prezentat	prezentat
PPPPN					-	-	info
PPRM					-	-	-
PPVP	28.10.2023	30.09.2023	26.09.2023		prezentat	prezentat	prezentat
PR	10.10.2023		29.09.2023	06.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat
PS	12.10.2023		09.10.2023	info	prezentat	prezentat	prezentat
PSDE	06.10.2023	06.10.2023	29.09.2023	06.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat
PSRM	06.10.2023	25.09.2023	25.09.2023	07.10.2023	13.10.2023	prezentat	27.10.2023
PȘ	06.10.2023		11.10.2023	06.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat
PVE	12.10.2023		13.10.2023	-	info	prezentat	prezentat
CI-Guțan Valentin			16.10.2023			25.10.2023	
CI-Burlea Ion			17.10.2023			26.10.2023	
CI-Sîrbu Sergiu							
CI-Cebotaru Sergiu			24.10.2023				
CI-Malu Vladimir			10.10.2023			prezentat	rap 3
CI-Rusu Tatiana			16.10.2023			prezentat	prezentat
CI-Cimpoș Valentin			16.10.2023			prezentat	prezentat
CI-Urechen Radu							
CI-Nasulea Ion							
CI-Țurcanu Ion							
CI-Bivol Cristina							
CI-Nicu Anatolie							
CI-Tureac Alexandru			11.10.2023		prezentat		prezentat
CI-Buzu Nicolae							prezentat
CI-Marahovschi Victor							prezentat
CI-Cuzuioac Ghenadie			12.10.2023			prezentat	prezentat
CI-Mursa Olga							
CI-Damian Nicolae							
CI-Vrabie Vitalie			11.10.2023				
CI-Filimon Ion			13.10.2023				
CI-Dudoglo Nicolai			11.10.2023			prezentat	
CI-Anastasov Serghei						prezentat	
CI-Chiulafii Serghei			17.10.2023				
CI-Levintii Dmitrii							
CI-Gheorghiu Veaceslav			16.10.2023			prezentat	
CI-Topal Anatoli			12.10.2023		prezentat	prezentat	
CI-Carapirea Nicolai			13.10.2023			prezentat	
CI-Uzun Anatoli			18.10.2023			prezentat	
CI-Zlatovcen Ivan			18.10.2023			prezentat	
CI-Garizan Oleg			17.10.2023			prezentat	
CI-Fucedji Vadim			11.10.2023		prezentat	prezentat	
CI-Capsamun Vasili						prezentat	
CI-Chioseasa Ilia			23.10.2023				prezentat
CI-Chiciuc Piotr			17.10.2023			prezentat	
CI-Topciu Fiodor						prezentat	